

1644

התקשרות

מצורף גם
לשבועון
כפר חב"ד

44335 / Halberstam Chaim b.

ערב פסח תש"נ

גליון חגיגי מוגדל

פרישה ל'גמלאות'!?
הקב"ה רוצה
שתוסיף ותפעל!
התוועדות עם הרבי

המסר של ההגדה:
"לחוש "בני חורין"
בחיים עצמם, בין
הקשיים והבעיות
שיעור בלקוטי שיחות

איך הופכים את 'טקס'
ארבעת הקושיות
לדיאלוג משמעותי
ומשפיע?
חנוך לנער

מצד הטבע, ככל שמתבגרים כוחות הגוף נחלשים והולכים. אך אצל יהודי שטרוד במילוי שליחותו של הדבר שונה • **התועדות עם הרבי**

אם רק נדע לקרוא נכון את ה'הגדה של פסח', נגלה עד כמה אירועי יציאת מצרים שהתרחשו לפני אלפי שנים, רלוונטיים בהחלט גם כיום • **שיעור בלקוטי שיחות**

היציאה מ'מצרים' וגבולים' בימי הפסח, הדרך להשגת 'חירות' אמיתית והלקח מפרטי קורבן הפסח – מקבץ מכתבים מיוחד • **מכתב מבואר**

מהו הפירוש הייחודי ב'בכל דור ודור' שמלמד על 'יציאת מצרים' של הנשמה? ומה יהיה האופן המיוחד של לימוד התורה על ידי משיח? • **אור וחיות**

איך מתרגמים את המושג 'בן חורין' לעבודת ה' בחיי היום יום? ומדוע 'זמן חירותנו' הוא הראשון מבין שלושת הרגלים • **שולחן שבת חסידי**

איך הופכים את ארבע הקושיות מ'טקס' סתמי לדיאלוג משמעותי ומשפיע? מבט חינוכי על "מה נשתנה", לאור שיחותיו של הרבי • **הנוף לנער**

הגיליון הבא יצא בעזרת השם
לקראת שבת פרשת שמני

לקראת שבת הגדול וחג הפסח - "זמן חירותנו", שמחים אנו להגיש לפניכם גיליון חגיגי, עשיר ומוגדל, ממנו מקווים אנו כי תפיקו תועלת רבה. בהודאה לה' בימי חג הפסח של שנה זו, עלינו להפנות את תשומת הלב גם לניסים ולנפלאות שעשה ה' עימנו בזמננו זה, ובפרט במאורעות החודש האחרון. אין ספק כי ההודאה והשמחה על הניסים הגדולים, תמהר ותזרו את סיום התהליך, בגאולה השלמה.

המדור המורחב 'חנוך לנער' עוסק ב'טקס' ארבעת הקושיות של ליל הסדר. העיון בדברי הרבי שופך אור חדש על הנושא, וממקד אותנו, ההורים, כיצד לגשת למלאכה, ולנהל את הדיאלוג עם הילדים באופן מיטבי.

ב'שיעור בלקוטי שיחות' נרד לעומקה של הגדה, ונראה כיצד פסקאות ההגדה מהוות שיעור חי לעריכת הסדר שלנו; במדור 'מכתב מבואר' נלמד כיצד ה'חירות' אמורה להשתקף בחיינו; וב'לוח חב"ד' שבסוף הגיליון תוכלו למצוא את פרטי ההלכות והמנהגים של ימי הפסח בכלל, וליל הסדר במיוחד.

גיליון זה מוקדש גם לחג שביעי של פסח. במדור 'אור וחיות' מובא מאמר חסידות בענייני היום, ובמדור 'ווארט חסידות' הובאו פתגמים תואמים עבור 'סעודת משיח'.

באיחולי חג פסח כשר ושמח, ובתפילה שנזכה לאכול "מן הזבחים ומן הפסחים" ולחירות אמיתית ומלאה, בביאת משיח צדקינו תיכף ומיד ממש.

למנוי דיגיטלי ל'התקשרות':
chabadisrael.co.il/alonichabad

עת לדעת - 36 • ווארט חסידות - 31
לוח חב"ד - 39 • שניים מקרא - 54
זמנים ושיעורי השבוע - 63-64

צעירי אגודת חב"ד באה"ק ת"ו
י"ר: הרב יוסף יצחק הכהן אהרונב
עורך ראשי: שלום בלוי עריכה: הרב יוסף יצחק מרגליות
מ"ל: המרכז לעזרי שלוחות, ת"ד 1122 כפר חב"ד
6084000 • 7474-0793 • ISSN "גיליון 1644
לתגובות, הערות וחומרים לפרסום: HitkashrutEdit@gmail.com
התמונות מפורסמות באדיבות חברת JEM ותודתנו נתונה להם

התקשרות

קונטרס שבועי לאג"ש חסידי חב"ד
לחיזוק ההתקשרות לכ"ק אדמו"ר רבי
מנחם מענדל בהרה"ק רלו"י מליובאוויטש
צוקוללה"ה נב"מ ז"ע

כרישה ל'גמלאות'?! הקב"ה רוצה שתוסיף ותפעל!

'כאשר טוען שכבר עמל שנים רבות, ועתה מגיע לו 'ליהנות ולאכול את הפירות' - אומרת לו התורה: "היום לעשותם!" - כל זמן שנשמתך בגופך דורשים ממך "לעשותם!"

בעניין ד"לעשותם", אלא אדרבה: מאחר שהוא גדל והתבגר ביחס לגופו, הרי בוודאי שעליו 'להתבגר' ולהוסיף עוד יותר בנוגע לנשמתו, שהיא עיקר מציאותו.

ולמרות שהאדם מרגיש בעצמו שכוחותיו הגשמיים נחלשים, ובהיותו בגיל חמישים ואחת וכיוצא בזה, אין כוחו במוותניו כפי שהיה בהיותו "בן שלושים לכוח", ועל אחת כמה וכמה בהגיעו לגיל שישים ואחת, ויותר מזה - ואם כן, כיצד מסוגל הוא להוסיף בכל הפעולות הקשורות עם מילוי שליחותו בעולם?!

והתשובה לדבר - על פי הפתגם הידוע ש"כאשר קשורים למעלה לא נופלים למטה":

למרות שהאדם נמצא במדידה והגבלה של זמן ומקום, והוא מוגבל מצד כוחות הגוף וכו' - הרי כאשר האדם מתקשר עם הקב"ה, שהוא נמצא "למעלה", למעלה ממדידה והגבלה של זמן ומקום, ומחליט שאינו יכול להסתפק באופן עבודתו עד עתה, אלא עליו להוסיף עוד יותר בהתקשרותו "למעלה" - נותן לו הקב"ה את הכוחות הדרושים לזה, ומובטח לו שאינו נופל למטה.

זאת אומרת: למרות שלכאורה ישנה 'ירידה' בכוחותיו הגשמיים - הרי זה רק כפי שהדברים נראים בעיני בשר, היינו, כפי שמסתכלים על הדברים מצד גשמיותם בלבד; אבל כאשר מקשרים את הבשר הגשמי עם עניין ה"מעלה", אזי יודעים שכאשר האדם מגיע לגיל שמונים שנה, הרי זה עניין של "גבורות" ("ואם בגבורות שמונים שנה"), וכיוון שהקב"ה מצווה להתנהג כך, הרי בוודאי שנותן הוא את הכוחות הדרושים לזה.

ועניין זה תלוי באופן הנהגת האדם. כלומר: כאשר האדם עמל ומתייגע ככל התלוי בו, ולא חוסך כל טרחה לעסוק ולהוסיף בכל הקשור למילוי שליחותו בעולם - אזי "הקב"ה עוזרו" להצליח בזה באופן המתאים.

כאשר הקב"ה נותן לאדם אריכות ימים ושנים טובות, הרי המטרה העיקרית בכך היא, שהאדם יגדל ויוסיף בכל העניינים הקשורים עם נשמתו - ענייני הרוחניים, שהרי זהו עיקר מציאותו.

ישנם השואלים: הרי במשך השנים שהאדם מתבגר, על פי טבע נחלשים כוחות הגוף. ואם כן, כיצד אפשר לומר שכאשר הקב"ה נותן לו אריכות ימים ושנים טובות, צריך הוא לגדול ולהוסיף בכל העניינים הקשורים עם תכלית בריאתו ושליחותו בעולם - הלא אדרבה: מאחר שכוחותיו הגשמיים נחלשים, מוכרח הוא למעט בכל עניינים אלו?!

וכתוצאה משאלה זו - מתנהגים הם כך במעשה בפועל, וכנהוג במדינה זו שכאשר האדם רואה שעל פי תעודת הלידה הרי הוא כבר קרוב לגיל חמישים, וכיוצא בזה - פורש הוא מכל ענייני ויוצא ל'גמלאות', ונעשה פחות פעיל בכל הקשור לפעולה והוספה בענייני אנושיות (שזוהי תכלית ומטרת בריאתו)!

ועל זה אומרים לו: "אדם לעמל יולד" - הקב"ה ברא את האדם למטרה ותכלית מסוימת, כדי לגלות אלוקות בעולם. שזה קשור גם עם כללות ההנהגה באופן אנושי, היות שהנהגתו באופן כזה קשורה ומיוסדת על הציווי האלוקי.

ולכן, כאשר האדם רואה שהקב"ה נתן לו שנה נוספת לאחר שהגיע לגיל חמישים, שישים, וכיוצא בזה - הרי זו הוכחה שיש לו עדיין שליחות מסוימת לפעול בעולם.

וכאשר טוען שכבר עמל והתייגע במשך ריבוי שנים, ועתה מגיע לו 'ליהנות ולאכול את הפירות' שצמחו על ידי עבודתו ויגיעתו - אומרת לו התורה, "תורת אמת" ו"תורת חיים": "היום לעשותם!" כל זמן שנשמתו בגופו דורשים ממנו "לעשותם" - להוסיף ולפעול במילוי שליחותו בעולם, שזוהי תכלית בריאתו.

וגם לאחר שהגיע לגיל חמישים שנה, שישים שנה וכיוצא בזה - הנה לא זו בלבד שאין לו למעט

עבדים בגלות!?

רבים נוטים להתבלבל ולחשוב שהסימן "מגיד" מתחיל בשאלה "מה נשתנה". אבל האמת היא שיש פסקה שלמה קודמת. בכל קהילות ישראל, עוד לפני שהילד שואל "מה נשתנה", מופיע בהגדה הקטע הבא, הכתוב בשפה הארמית ומורכב משלושה חלקים:

הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים.

כל דכפין ייתי ויכול, כל דצריך ייתי ויפסח.

השתא הכא, לשנה הבאה בארעא דישאל. השתא עבדין, לשנה הבאה בני חורין.

בתרגום לשפת ימינו: המצה הזו היא "לחם העוני" שאכלו אבותינו בארץ מצרים. כל מי שרעב מוזמן לבוא ולאכול איתנו, כל מי שצריך מוזמן לבוא ולחגוג איתנו את הפסח. השנה אנחנו כאן, בשנה הבאה נהיה בארץ ישראל. השנה אנחנו עבדים, בשנה הבאה נהיה בני חורין.

אך לכאורה, די בקריאה פשוטה כדי לראות שהחלק האחרון של הפסקה הוא ממש אנטייתזה לכל הרעיון של ליל הסדר:

מה לפסקה זו ולסיפור ביציאת מצרים?

והלא בכללות סדר המצוות והעניינים בלילה זה השתא [בשנה זו, כעת], ובראשם אמירת ההגדה, הסיפור ביציאת מצרים - צריך להיות מודגש עניין החירות השתא, ולפיכך "צריך לעשות כל מעשה לילה זה דרך חירות".

ואילו בפסקה זו אומרים אנו ומספרים "השתא הכא [השתא עבדין], הפך החירות!"

לא תמיד יש לנו זמן לעצור ולחשוב על השאלה הפשוטה: "מהו ליל הסדר?". אנו ניגשים אליו מתוך אינסוף מטלות, ניקיונות, קניות, קילופים, בישולים, לחצים ומתחים. כשמתיישבים סוף סוף ליד השולחן, אנו רוצים למצוא סיבה לכל המאמץ הזה. לא רק לבצע את המשימות כהלכה: אכילת המצה והמרור, שתיית כוסות היין וקריאת ההגדה. הנפש מבקשת משהו יותר מזה: להרגיש את הסיבה למסיבה, לחוות את חווית החירות, שהתורה מצפה שנחווה בלילה הזה.

הרמב"ם מתמצת את הרעיון של הלילה הזה כך: "חייב אדם להראות את עצמו כאילו הוא בעצמו יצא עתה משעבוד מצרים, שנאמר: "ואתנו הוציא משם". ועל דבר זה ציווה בתורה: "וזכרת

1. הלכות חמץ ומצה, ז, ו.

א. שו"ע אדה"ז סתע"ב ס"ז.

שיעור בבלקוטי שיחור

הגדה של חירות

האם לאירוטי יציאת מצרים שהתרחשו לפני אלפי שנים יש השפעה על החיים שלנו כיום? הייתכן שהטקס המסורתי של ליל הסדר הוא רק זיכרון נוסטלגי והתרפקות על העבר? התשובות לשאלות הללו נמצאות בהגדה של פסח, אם רק נדע לקרוא אותה נכון.

השיחה המלאה – בלקוטי שיחות, חלק יז, שיחה שנייה לחג הפסח

על פרשיות השבוע. חנים ומונחים
עורכים:
הרב דויד אולידורט
הרב ישראל אריה ליב רבינוביץ
סניאורסאהן
מלובאוויטש
ספר ראשון - כך ראשון
בראשית

כי עבד הייתי". כלומר, כאילו אתה בעצמך היית עבד ויצאת לחירות ונפדית".

זה מה שעומד מאחורי כל מה שקורה בליל הסדר. הצורה שבה אנו מקיימים את המצוות, הדרך שבה אנו יושבים לאכול, הבגדים שאנו לובשים והכלים שעל השולחן - כל אלה נועדו לשחזר חוויה מוחשית של חירות. כך כותב אדמו"ר הזקן בשולחן ערוך²: "בְּלִיל פֶּסַח טוֹב לְהִרְבּוֹת בְּכָלִים נְאִים כְּפִי כָחוֹ... יִסְדֵּרִם יָפֶה עַל הַשְּׁלֶחָן לְנוֹי... וְיִכִּין מְקוֹם מוֹשֶׁב, שִׁישׁ בְּהִסָּה דֶרֶךְ חֲרוֹת, כְּדֶרֶךְ שְׁהַמְלָכִים וְהַגְדֹּלִים אוֹכְלִים. לְפִי שְׂבָכָל דּוֹר וְדוֹר חַיֵּב הָאֶדָם לְהִרְאוֹת אֶת עַצְמוֹ כְּאִלּוּ הוּא עֵתָה יוֹצֵא מִשְׁעַבְדּוֹ מִצְרִים... לְפִיכָּה צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת כָּל מַעֲשֵׂה לַיְלָה זֶה דֶּרֶךְ חֲרוֹת".

אכן, ליל הסדר הוא לא אירוע זיכרון להיסטוריה עתיקה שהתרחשה פעם. הוא לא נועד רק כדי להעביר לדורות הבאים את הסיפור על מה שקרה לאבותינו ואיך התגבשנו להיות עם. להפך, הלילה הזה אמור להחזיר אותנו לשם, להחיות את האירועים ולנסוך בנו תחושה כאילו אנחנו בעצמנו "היינו שם", אנחנו בעצמנו היינו עבדים משועבדים ואנחנו בעצמנו יצאנו מעבדות לחירות ומגלות לגאולה. זה הרעיון העומד מאחורי כל הסדר כולו, מעריכת הקערה ועד הכרזת "לשנה הבאה בירושלים".

אז איך ייתכן שסיפור יציאת מצרים, שכולו סיפור של גאולה וחירות, מתחיל בהצהרה שהמצב שלנו כעת הוא בעצם הפוך? איך אנחנו פותחים את ההגדה של הלילה החגיגי מכל הלילות דווקא באמירה כל כך מחלישה ועגומה, שרק בעתיד נזכה להיות בני חורין?

איפה החירות?

אם נמשיך בהתבוננות שלנו על ליל הסדר, נגלה שזו לא רק קושיה בנוסח ההגדה. הקושי שלנו לא מתחיל מהצהרה של "הא לחמא עניא", אלא מתוך המציאות עצמה. עובדות החיים, הן אלו שמעלות קושי גדול על עצם 'חגיגת החירות' שלנו.

נקרא את הדברים בלשוננו של הרבי:

בשעה שאנו מסבים אל שולחן הסדר וצריכים להתחיל באמירת ההגדה, עוד בטרם מקבל ה"בן" (שאליו אנו אומרים

את ההגדה - "והגדת לבנך") ידיעה בפרטי ענין השעבוד והניסים והנפלאות של הגאולה, מתעוררות אצלו כמה קושיות [...]

(א) מדוע לא הייתה הגאולה של יציאת מצרים גאולת עולם?

[...] כיוון שגאולת יציאת מצרים הייתה על ידי הקדוש ברוך הוא, השם אלוקים אמת, שכל פעולותיו אמיתיות ונצחיות - אם כן, הייתה הגאולה ממצרים צריכה להיות גאולה נצחית. ואיך יתכן שאנו שרויים בגלות?

ולא בגלות סתם, אלא בגלות קשה ומרה כל כך, ש"בכל דור ודור עומדים עלינו לכלותנו", בדוגמת מאורעות גלות ושעבוד מצרים, ועוד יותר מזה!

(ב) כיוון שבני ישראל יצאו "ברכוש גדול", כהבטחת הקדוש ברוך הוא, איך יתכן שישנה עניות בישראל? שהרי הבן רואה שמסובים על שולחן הסדר גם אורחים עניים[...].

(ג) יתרה מזו: במצוות ההגדה בעת הסדר, "והגדת לבנך", הנה "כנגד ארבעה בנים דיברה תורה". היינו, שנמצא ליד שולחן הסדר לא רק הבן החכם, אלא גם הרשע. ומציאות זו קשה להבנה: הלא ידוע שהרשעים שהיו באותו הדור לא נגאלו ממצרים, אלא מתו בשלושת ימי אפלה. ומאחר שבין בני ישראל שיצאו ממצרים לא היו רשעים, מאין הופיע לפתע פתאום בן רשע אצל בני ישראל³?

שאלות אלו אינן רק שאלות בהבנה, אלא הן מפריעות לכל התוכן של ליל הסדר ושל סיפור יציאת מצרים[...]. כיצד יכול יהודי להרגיש את החירות באמת, "כאילו הוא עתה יוצא משעבוד מצרים", בשעה

ב. שכבר הזכיר בקידוש "זכר ליציאתנו".

ג. ירמיה' יוד, וראה רמב"ם בתחלתו (פ"א, ה"ד).

ד. שמו"ר פ"ד, ג. תנחומא וארא יד. פרש"י בא"י, כב.

ה. כמו שהקשה כ"ק מו"ח אדמו"ר (ספר השיחות תש"ה ע' 83).

ויש לבאר (ולחזק) הקושיא ע"פ הידוע (יחזקאל טו ובמפרשים) דביצי"מ ה' לידת עם ישראל, ומכיון שבשעת הלידה לא היתה מציאות של רשעים (כאלו) איך באו אח"כ.

איים קטנים ומבודדים בזמן. אין דרך יפה יותר לומר את זה: המצב שלנו במציאות רחוק לגמרי ממה שאנחנו אמורים לחוות בליל הסדר.

נעבור על שלושת 'סעיפי החירות', ונראה.

ביציאה ממצרים הקדוש ברוך הוא אכן פתר לנו את 'האיום הקיומי' דאז, אבל זה היה נקודתי וחד פעמי. מי כמונו יודע שהמשפט "בכל דור ודור עומדים עלינו לכלותנו" הוא לא קלישאה, אלא אמת היסטורית ומציאות מוחשית.

איך יהודים יכולים לחגוג את החירות, במובן הבסיסי ביותר שלה: זכות לחיים ולקיום, בשעה שהם נתונים עדיין תחת איומי השמדה ונטולי ריבונות אמיתית? אם זה תחת המגף הרומאי, אימי האינקוויזיציה בספרד, או מחנות ההשמדה של הנאצים יימח שמם. אלה איומים ובעיות קיומיים לא פחות, ואולי אפילו יותר, מהריגת התינוקות ועבודת הפרך של אבותינו במצרים!

אפילו בתקופות טובות, בהן הקדוש ברוך הוא מראה ניסים לעם ישראל, אנחנו עדיין נזכרים מדי פעם שבני חורין אנחנו לא. גם היום, גם בארץ ישראל, לא צריך להזכיר לנו למה הכוונה "עומדים עלינו לכלותנו".

אם נדבר על החירות האישית, המצב אירוני עוד יותר. פסח הוא הרי חג 'לעשירים בלבד'... חלק גדול מאיתנו מצליח רק בקושי לעבור את החג, מבחינת הנטל הכלכלי. אם ניכנס לפינות החשוכות יותר, המציאות העגומה היא שיש בתים רבים בישראל שבהם מצליחים לרכוש את מה שצריך לחג רק בזכות כרטיסי מזון או תלושי קנייה, או אפילו ארגזים עם מצרכים בסיסיים מארגוני חסד. אז גם אם הצלחנו להגיע לחג עם בגדים חדשים, גם אם השולחן מלא והמאכלים ערבים - אי אפשר לשכוח שלא כולם יושבים "ברכוש גדול", ואפילו עניים יש יותר מדי.

ובקשר לחירות הרוחנית בעבודת השם, מה יש לדבר? כולנו מתמודדים עם היצר הרע. הרי רגע לפני ליל הסדר אנחנו יכולים פתאום להתעצבן, ותוך כדי דבר לשון הרע, ולמוחורת ליל הסדר מי יודע מתי נקום...

יציאת מצרים ניקתה את עם ישראל מהרשעים שבתוכו, שלא יצאו ממצרים. הם באו מוכנים ומוזמנים להיות הדור שמקבל את התורה מהקדוש ברוך הוא. אבל הנה אנחנו היום, רחוקים משם מאד. "הבן הרשע" שמציץ אלינו מן ההגדה רק מזכיר וממחיש לנו את המציאות

שהוא נמצא בגלות, במצב ש"עומדים עלינו לכלותנו", וישנם עניים אצל ישראל, ואפילו בן רשע!

מה אומר לנו היום המושג "גאולה" או "חירות"? אפשר לומר שישנם שלושה מעגלים שכל אחד מאיתנו יכול להזדהות איתם, ולמעשה, אפשר לומר שהם כולם מאפיינים את החירות שזכו לה אבותינו אז, כשיצאו ממצרים לפני שלושת אלפים ושלוש מאות שנה.

א. **החיים עצמם.** עם ישראל היה נתון תחת שעבוד נורא, ועצם קיומו היה מצוי בסכנה. בני ישראל עצמם היו בסכנת הכחדה. ביציאת מצרים, השם גדע עשרות שנים של סבל וייסורים, והפך את החיים של אבותינו לאפשריים. זה הפירוש הפשוט ביותר של גאולה. ממצב של עם נרדף ומעונה, לעם עצמאי שיש לו זכות קיום.

ב. **איכות חיים.** ישנה גלות קולקטיבית כעם, וישנה גלות אישית - כל אחד ושק הצרות והקשיים שהוא סוחב בחיים. הבולט בין הקשיים הללו הוא עול הפרנסה. זה השעבוד האישי שכל אחד מאיתנו טרוד בו ומרגיש אותו. גם במובן הזה, ביציאת מצרים הקדוש ברוך הוא דאג לאבותינו כשפתח בפניהם את שערי מצרים. הם יצאו ממצרים "ברכוש גדול", וזכו בחיים של שלוה ורוגע ללא כל טרדות. הם קיבלו ביטחון כלכלי, לצד יסודות הקיום האחרים, כמובן.

ג. **חיים של משמעות.** לאחר שטיפלנו בגלות הגשמית, הכללית והפרטית, עלינו להמשיך ולטפל בגלות הרוחנית. אין יהודי שבאמת יסתפק בזה שמבחינה גשמית הוא מסודר. צריך ליצוק תוכן לתוך החיים הללו, להכניס בהם משמעות. היציאה ממצרים הייתה גם גאולה רוחנית, שהפכה את בני ישראל לעבדי השם, שמילאה את חייהם בייעוד ובמשמעות קדושה והעמיסה על כתפיהם שליחות אלוהית.

כשהתורה מבקשת מאיתנו לחוות חירות בלילה הזה, היא למעשה מצפה שנגיש שאין לנו בעיות קיומיות, שיש לנו איכות חיים ושהחיים שלנו הם חיי עבודת השם. זה הרעיון המארגן שמאחורי החגיגה של ליל הסדר.

אלא שאם נהיה מוכנים להסתכל למציאות בעיניים, נבין שבכל שלושת הקריטריונים הללו, אנחנו רחוקים מאד מלהיות "בני חורין". למעשה, כך זה היה כמעט בכל תקופה בהיסטוריה, למעט

הכואבת, שגם בתוכנו קיים 'רשע קטן'...

אז האם אנחנו באמת בני חורין? האם ליל הסדר הוא באמת 'מסיבה' שכולה טעם וחוויה של חירות?

"ויוציאנו"

כדי למצוא את התשובה לשאלה, הרבי מפנה אותנו לעיון בקטע מפורסם אחר בהגדה. הבה ונקרא אותו:

עבדים היינו לפרעה במצרים ויוציאנו ה' אלקינו משם ביד חזקה ובזרע נטויה. ואלו לא הוציא הקדוש ברוך הוא את אבותינו ממצרים, הרי אנו ובנינו ובני בנינו משעבדים היינו לפרעה במצרים.

הרבי שואל את השאלה הידועה³:

הגזרה על גלות מצרים, "ועבדום ועינו אותם", הייתה רק על משך "ארבע מאות שנה".

ואם כן, מה פשר הדבר "ואילו לא הוציא הקדוש ברוך הוא"? והלא הגלות לא הייתה יכולה להימשך יותר מארבע מאות שנה, ומיד בתום תקופה זו היה פוקע השעבוד מִיִּשְׂרָאֵל [...]

איך אומרים אנו ש"אילו לא הוציא הקדוש ברוך הוא את אבותינו ממצרים, הרי אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים"?

איך אפשר בכלל לתאר מציאות חלופית שבה הגאולה ממצרים לא מתרחשת?! הרי מדובר בהבטחה ברורה שהקדוש ברוך הוא בעצמו העניק לאברהם אבינו, בברית בין הבתרים, מאות שנים קודם לכן! באיזה עולם אפשר לדבר על כך ש"אנו ובנינו ובני בנינו" עדיין בונים פירמידות לפרעה במצרים, בניגוד להבטחה האלוקית המפורשת!?

ההסבר של הרבי אומר דבר עמוק ביותר: אנחנו לא מבקשים לתאר 'מה היה אילו'. זו אמירה שנועדה לבטא מה באמת קרה שם

בגאולה ממצרים, ומה זה אומר עלינו. אנחנו רוצים לומר במילים האלה שהגאולה ממצרים לא הייתה יכולה להתרחש אחרת, שבעקבות המצב הרוחני הלא-טוב שאליו הגיעו בני ישראל - הדרך היחידה לצאת מהשעבוד הייתה "ויוציאנו", שהקדוש ברוך הוא 'משוך' אותם משם בכוח.

נקרא את הדברים בלשונו של הרבי:

תוכן עניין הגלות, ולכל לראש גלות מצרים [...]: מירוק וכפרת החטא.

החטא שעליו היה צורך במירוק וכפרה הוא החטא הראשון, שורש ומקור כל החטאים - חטא עין הדעת, שגרם את סילוק השכינה מהארץ לרקיע" [...]

אילו זכו, הייתה גלות מצרים הגלות האחרונה, הגלות היחידה, וממילא הייתה גאולת מצרים גאולה שלמה, "ולא היו גלויות ולא מלאך המוות שולט בהן"⁴, כמו שהיה לפני החטא.

אומנם, כיוון שבפועל לא פעלה גלות מצרים את המירוק והכפרה בשלמות, על כן היה מוכרח להתקיים "ויוציאנו השם אלקינו משם ביד חזקה", נגד מידת הדין. כי מצד מידת הדין והחשבון עולה ונשמעת הטענה, שמאחר שהמכוון והמטרה שבגלות ושעבוד מצרים - לפעול הביורור והזיכור בבני ישראל עד למצב שכמו קודם החטא - עדיין לא נתמלאו בשלמות, הרי אין מקום כלל ליציאה ולגאולה.

וזהו שאנו אומרים "אילו לא הוציא הקדוש ברוך הוא את אבותינו ממצרים, הרי אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים". כי אילו לא הייתה היציאה מצד הקדוש ברוך הוא, הייתה גלות מצרים נמשכת" עד שתושג שלמות הביורור והמירוק.

ו. לך טו, יג.

ז. ראה בארוכה של"ה קנה, ב ואילך. קצו, סע"א. ועוד.

ח. שהש"ד פ"ה, א. וש"נ. וראה ד"ה באתי לגני הש"י"ת.

ט. שמו"ר רפ"ב. ושם הוא לענין חטא העגל. אבל י"ל שיש שייכות זל"י, כי האפשרויות לחטא העגל ה' לפי שבמ"ת רק "פסקה וזהמתן" (שבת קמו, א), כי הזיכור ה' רק מצד "למעלה" (ראה לקו"ש ח"א ע' 10, וט"ו).

י. אף שפעל הזיכור בישראל ובהעולם שיוכלו לקבל התורה וכו' - תו"א עד, א ואילך.

3. ראו בריט"ב על ההגדה של פסח, ובמפרשי ההגדה על הפסקה "ברוך שומר הבטחתו".

במצרים, וכוחות הרוע והחושך הרוחניים השפיעו גם עליהם לרעה. כך שבמבחן "מידת הדין וחשבון", בני ישראל באותו זמן אכן לא היו ראויים לצאת ממצרים. הם לא סיימו את תפקידם שם, ואף להפך.

אבל הרגע הגדול הגיע בכל זאת. למרות שהתהליך לא הסתיים, הקדוש ברוך הוא החליט לעשות "יוציאנו". הוא החליט להוציא אותנו משם, ויהי מה. למרות שבני ישראל עצמם שקעו בשערי הטומאה והם עצמם לא היו נקיים מבחינה רוחנית, השם כביכול עצר את התהליך, עקף את הנהלים ושלף אותנו משם.

כעת נחשוב מה זה אומר. באותו רגע שהקדוש ברוך הוא הוציא אותנו ממצרים, הוא בעצם 'הקפיא' את התהליך. במקום שאנחנו נשלים את המלאכה ונזכה לגאולה, עצרו אותנו באמצע העבודה ושחררו אותנו הביתה. מה שמוביל אותנו למסקנה מפתיעה מאוד: מצד אחד זו גאולה, אבל מצד שני משהו בה כל הזמן חסר. עד עכשיו לא מימשנו את מה שהקדוש ברוך הוא ציפה מאיתנו. עד עכשיו לא תיקנו את מה שהיה עלינו לתקן.

זו המשמעות העמוקה של המשפט "אילו לא הוציא". מה היה קורה אם הקדוש ברוך הוא לא היה מוציא אותנו ממצרים? בבוא העת, הוא היה מקיים את ההבטחה ומשחרר אותנו מעול השעבוד. אבל זה לא היה עוזר, כי מבחינה מנטלית, רוחנית ונפשית היינו נשארים במצרים עד היום, "אנו ובנינו ובני בנינו". אנחנו מצידנו, אם לא הייתה התערבות אלוהית שהכריחה אותנו לצאת משם ושלפה אותנו מהתהום הרוחנית - היינו נותרים עבדיו של פרעה. ואולי אפילו פיזית, היינו שמחים לחזור להיות חלק מהתרבות המצרית ומהאומה המצרית.

החירות שבדרך

כבר כאן כדאי לעצור ולהתבונן במשמעות של הרעיון שלמדנו:

לפי זה מובן כיצד יכולה להיות מציאות של בן רשע גם עכשיו, לאחר גאולת מצרים, וגם איך יתכן ש"בכל דור ודור עומדים עלינו לכלותנו" [...]

בעומק ובהרחבה, כדי להקיף את הרעיון בשלמותו ולראות איך הוא משתקף בהגדה של פסח.

ואף שהובטחה הגאולה בסיום ארבע מאות שנה, הרי לאחר יציאתם זו, לולי שהקדוש ברוך הוא הוציא, מצד טבעם היו [...] שבים למצרים, ומשועבדים היינו לפרעה במצרים."

גלות מצרים לא הייתה "במקרה". הקדוש ברוך הוא תכנן אותה מראש, והיה לה ייעוד מוגדר. עם ישראל יועד להיות בגלות ארבע מאות שנה, כדי לתקן את חטא עץ הדעת.

לפני חטא עץ הדעת, העולם היה מרחב אוטופי. זה היה עולם מושלם, מלא באור השם ונטול צרות ומלחמות. חטא עץ הדעת, החטא הראשון והחמור, הרס הכול. החטא הזה "סילק" את השכינה⁴, ובכך הפך את העולם למקום אפל מבחינה רוחנית, לרחוק מהקדוש ברוך הוא. כתוצאה מכך נוצרו גם כל הבעיות והעיוותים.

הגלות במצרים נועדה 'לפרמט' את עם ישראל, להפוך אותם מאנשים חומריים, כמו כל האנשים בעולם, לאנשים שמחוברים להשם. לעשות מהם בני אדם אחרים, שהתעלו מעל הפגם הנורא של חטא עץ הדעת ומצליחים לחיות בעולם ובכל זאת לדעת את השם. ובהמשך לכך, בני ישראל קיבלו את התפקיד להוביל את העולם כולו בחזרה למציאות של הכרה באלוקות, של עולם מואר ומתוקן.

אם התהליך הזה היה מצליח, הוא היה מביא את העולם כולו לשלמות והיינו מגיעים לסוף הדרך. העולם היה חוזר למצב האידיאלי כמו "לפני החטא", וכל אדם וכל פרט בבריאה היו מאמינים בהשם וחיים בתודעה אלוהית.

אלא שלמעשה, בנקודת הזמן שבה אירעה יציאת מצרים, התהליך הזה לא הושלם. באותו רגע בהיסטוריה, התברר שעם ישראל עדיין לא הזדכך לגמרי⁵. משהו לא טוב קרה לבני ישראל

4. מתוך הערה 74 בשיחה המקורית.

5. כדאי לעיין היטב בסעיף יד בשיחה המקורית, שם הדברים מבוארים

יא. ואף שהובטחה הגאולה בסיום ת' שנה ודור רביעי ישונו הנה - הרי לאחר יציאתם זו (לולא שהקב"ה הוציא - מצד טבעם) "אמר יאמר העבד אהבתי את אדוני... לא אצא חפשי" (משפטים כא, ה), ובמקש"כ שאפילו לאחר שהוציא הקב"ה ממצרים הרי בכו "בני ישראל ויאמרו ג' זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים תנם" (בהעלותך יא, ד-ה) וכמה פעמים אמרו "נתנה ראש ונשובה מצרימה" (שלא יד, ד), הנה "אילו לא הוציא הקב"ה כו" היו (ע"פ טבע) גם עושים כן ושבים למצרים - ו"משועבדים היינו לפרעה במצרים". - ולהעיר משיבת כו"כ מבני" למצרים היפך ציווי ירמי' (ירמ' מב ואילך).

כ"י, כנ"ל, כל זמן שלא נתמלאה המטרה והתכלית, היינו הברור בשלמות, הרי בני ישראל מצד עניינם ומדרגתם עדיין אינם מבוררים ומזוככים לגמרי מהרע, עד שישנו גם בן רשע, וממילא מצד מידת הדין יש נתינת מקום לזה ש"עומדים עלינו לכלותנו".

יש הוגים וספרים רבים במחשבת ישראל שמגדירים את החירות כיסוד רוחני נצחי. היטיב לנסח זאת המהר"ל מפראג, שכתב שהחירות שבני ישראל קיבלו ביציאת מצרים היא "חירות עצמית". בשפה אחרת, זהו סוד הנשמה היהודית, שאיננה מושפעת מצרות ואתגרים, ויש בה כוח וחוסן עמוקים של אמת - זוהי משמעותה העמוקה והמהותית של החירות.

לחירות הזו יש ביטויים רבים, בעיקר בזמנים וברגעים של מצוקה קיומית, שם היא זו שנותנת את הכוח ואת התקווה. אפשר לחשוב על החסידים שעמדו מול העינויים האיומים של הטרור הסובייטי, או על יהודים שעמדו בתור ל'מקלחות' הגזים במחנות ההשמדה. דווקא שם, הידיעה שהם שייכים למשהו מרומם ונצחי, העניקה להם את הכוחות לעבור הכול, להתנתק מהסיטואציה בהווה ולהאמין.

אבל לא בטוח שזו תשובה מספיקה עבורנו. אנחנו בסך הכול לא נלחמים על הישרדות בסיסית. אנחנו בעיקר תוהים ומתמודדים עם אתגרים - כלכליים, חינוכיים ורוחניים. דווקא אנחנו, שמחפשים את המפתח לחיים של חירות גשמית ורוחנית, ששואפים לשלמות בתוך החיים הרגילים, צריכים תשובה אחרת. כשאנחנו מסבים לשולחן הסדר, הבעיות האלה צפות ומפריעות לנו, ובעצם מקשות עלינו להבין איך אנחנו מוצאים את הדרך אל החירות הרוחנית והאישית בחיים היומיומיים.

דווקא משום כך, ההתחלה של המסע שלנו אל החירות היא בעצם ההכרה בכך שאכן - אנחנו עדיין בגלות, אנחנו עדיין לא מושלמים בגשמיות ולא ברוחניות, ש"השתא הכא, השתא עבדין".

במילים אחרות: התחלת הפתרון היא להכיר במצב, ולהביא אותו אל השולחן. אנחנו חוגגים,

שותים יין ולבושים במיטב הבגדים - ויחד עם זאת, אנחנו זוכרים היטב את המצב שלנו, ערים לו ומודעים אליו. רק לאחר ההצהרה הזו, שאנחנו בכל זאת עדיין עבדים ובגלות, אפשר באמת להתחיל את סיפור ההגדה.

למעשה, אם נשים לב למה שאנו קוראים בהגדה, נראה כיצד הרעיון הזה של להיות מודע למציאות ולא לברוח ממנה, מופיע לכל אורך ההגדה. אנחנו לא מתעלמים מהבעיות החינוכיות, אלא מביאים לשולחן גם את אותו בן "רשע"; אנחנו שרים "והיא שעמדה", ויודעים שגם היום "עומדים עלינו לכלותנו".

לא מייפים את המציאות, וגם לא מנסים לברוח ממנה למרחב מנותק מהמקום ומהזמן. בליל הסדר שלנו, אנחנו מחפשים את החירות שתוביל אותנו בחיים עצמם, עם הבורות ועם הפסגות, בגשמיות וברוחניות. כי ליל הסדר לא רק מרומם אותנו למצב של חירות זמנית בה אנו נתלים בעת משבר, אלא נותן לנו כלים לבסס את החיים עצמם, את כל השנה שתבוא בעקבות ליל הסדר, מתוך מודעות של חירות ושלמות רוחנית, גם כשהמצב לא הכי מושלם.

יציאת מצרים מלמדת אותנו לא רק על מה שקרה שם אז, אלא על חיי עבודת השם שלנו "בכל יום ויום". המצב לא מושלם. יש בעיות ויש צרות, הן ברוחניות והן בגשמיות, אבל - בדיק כמו בעת יציאת מצרים - הקדוש ברוך הוא "מצילנו מידם". השם שולח לנו שוב ושוב 'גלגלי הצלה' ועושה לנו פרוטקציה, הן במובן הגשמי והן במובן הרוחני, כדי שנוכל להמשיך ולמלא את המשימה.

השם הוציא אותנו ממצרים 'לפני הזמן', כשיש עוד הרבה מה לתקן, כשהמשך הדרך מחכים לנו אתגרים לא פשוטים, כי לא השלמנו את המשימה. זו הסיבה לכך שעד היום, "אנו ובנינו ובני בנינו" מתמודדים עדיין עם ההשלכות. אם זה במובן הקולקטיבי שלנו כאומה, ואפילו בזמנים כתיקונם - כל אחד מאיתנו מתמודד עם הבעיות שלו, במצב הכלכלי, הרגשי והרוחני.

כשאנחנו יושבים לשולחן הסדר לחגוג את החירות, אנחנו באמת בני חורין. זו לא הצגה ולא שחזור של מה שהיה פעם. אנחנו מסבים את תשומת הלב והנפש שלנו לעובדה שאנחנו בעיצומו ובהמשכו של אותו תהליך שהתחיל ביציאת מצרים. זה לא היה מושלם אף פעם, אבל אנחנו כאן בחסדי השם. יש עניינים, יש רעבים,

יב. ראה גם של"ה קסא, ב (מצה שמורה). ובסי' שער השמים לפי' והיא שעמדה.

מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא", והדבר נגד ועורר בהם את נקודת היהדות, ושוב לא היו יכולים לשנות בשקר מכוח הרוח שטות ה"מכסה על האמת" לומר שגם במצב זה יכולים הם להיות קשורים לקדוש ברוך הוא. וזה גרם אשר "ברח העם" [...]

וזהו תוכן עניין גלות ויציאת מצרים:

בחיצוניות ובגילוי - היינו, כפי שנתגלה הדבר בעולם, אשר בו הייתה היציאה ממצרים ביד חזקה "נגד מידת הדין" - היה זה באופן שאילו היו נשאים במצרים עוד רגע אחד לא היו נגאלים, כי מצד מדרגתם לא היו ראויים ליציאת מצרים.

אבל בפנימיות ובאמיתיות, שורש הדבר הוא בעצמותו יתברך". אשר הוא יתברך בבחירתו בוחר בנשמות ישראל, מצד זה שהם והקדוש ברוך הוא עצם אחד.

יציאת מצרים לא הייתה סתם 'הקפאה' של התהליך. קרה משהו מיוחד ויוצא דופן ברגע של יציאת מצרים. האם הייתה זו רק ישועה מהצרות, בלי לעבור את הזיכרון והתיקון הרוחני? ממש לא. בעת יציאת מצרים התגלה לבני ישראל מי הם באמת.⁷

משל ידוע מספר על גור נמרים שנזנח בג'ונגל, והצטרף לעדר כבשים. הוא התרגל לאכול עשב כמו כבשה, לפחד מטורפים כמו כבשה, וללכת באיטיות כמו כבשה. את כל התכונות שלו כטורף הוא שכח. יום אחד הוא הגיע לשפת אגם כדי לשתות מים, הביט בהשתקפות שניבטה אליו מפני המים, ובבת אחת הבין: הוא לא כבשה, הוא נמר!

זהו למעשה הסיפור של כל יהודי. כפי שהרבי אומר בשיחה, על בסיס מה שמוסבר בפרק יט בתניא: "אפילו קל שבקלים, שבחינת חוכמה שבנפש האלוהית היא אצלו בבחינת גלות ושינה,

7. מומלץ לעיין בסעיף טו בשיחה המקורית, שם הרבי מבאר את הדברים בעומק בהקשר לבחירת השם בעם ישראל ואהבתו של הקדוש ברוך הוא לכל יהודי בכל מצב, וגם מראה את השתקפות הרעיון בנוסח ההגדה של פסח.

יג. בשלח יד, ה.

יד. ראה אוה"ת בא ע' רס, וע' ערב (הובא לקמן בפנים) - שהגאולה בניסן באה מבחי' אתעדל"ע שלמעלה לגמרי מאתדל"ת.

יש בן רשע, יש יצר הרע, יש אויבים שרוצים להשמידנו ויש גלות - אבל אחרי הכול, הקדוש ברוך הוא מוציא אותנו מהמצר הרוחני ומציל אותנו מידי אויבינו הגשמיים והרוחניים.

זוהי פרספקטיבה חדשה לגמרי על מהותה של החירות היהודית. החירות איננה שלמות אידיאלית שהוענקה לנו כמתנה שרוממה אותנו לנצח מהעולם, אלא ככלי עבודה שמסייע לנו לחיות חיי חירות בכל מהלך החיים, עד שנגיע לגאולה השלמה. החירות היא חלק מהתהליך שאנחנו עוברים, חלק ממשימת חיינו בעולם הזה.

מי אנחנו באמת?

במחשבה שנייה, אם נחזור למהותה של הגאולה ממצרים כפי שתיארנו אותה קודם - נראה שיש כאן סוג של פרדוקס.

מצד אחד, העבודה הנכונה של בני ישראל במצרים, היא זו שאמורה הייתה לתקן הכול, 'לשחרר' אותם עצמם ממצרים ואחר כך לשחרר את העולם מהגלות. כמו שחז"ל אומרים, אילו הגאולה ממצרים הייתה גאולה שלמה - לא היינו סובלים לא מגלות ולא מ"מלאך המוות". הכול היה מושלם, בגשמיות וברוחניות.

אך מצד שני, בפועל משהו התקלקל בתהליך. בני ישראל שקעו בשערי הטומאה, נטמעו בתרבות המצרית השלילית ונסחפו אחריה רוחנית. עד כדי כך, שאילו לא היו 'מושכים אותם באוזניים' מבחינה רוחנית, אנחנו עצמנו עדיין היינו שם. היינו אובדים רוחנית, ואולי גם ממש פיזית היינו חוזרים למצרים אל השעבוד.

אז מה בעצם הביא אותם לגאולה? או מהכיוון ההפוך: מה בפועל חוללה הגאולה, אם מבפנים הם לא היו ראויים לה? הגלות במצרים השיגה את יעדיה, או לא?

כאן מגיע החלק העמוק יותר שמוסבר בחסידות⁸, ונקרא אותו תחילה בלשונו של הרבי:

יציאת מצרים הייתה באופן של "כי ברח העם", "מפני שהרע שבנפשות ישראל עדיין היה בתוקפו בחלל השמאלי".
הגאולה באה מצד מה ש"נגלה עליהם

6. ראו בפרק לא בתניא, במאמרים רבים בלקוטי תורה (מצוינים במפתח העיניים, בערכים "פסח", "ספירת העומר" ו"שבעות"), במאמר "כימי צאתך" משנת תש"ח, ובמקומות רבים נוספים בחסידות.

כשבא לניסיון בדבר אמונה, שמגעת עד בחינת חוכמה שבנפש, היא ניעורה משנתה ופועלת פעולתה, וגם הוא מוסר נפשו על קדושת שמו יתברך.

ברגע שלפני יציאת מצרים, עם ישראל היה עדיין בעיצומו של התהליך, והעולם כולו גם הוא היה תערובת של טוב ורע. היו להם צדדים טובים פחות, ואפילו רעים. הם עדיין היו שקועים בטומאת מצרים, וגם אם החלו להתחבר להשם ולשליחות האלוהית - הדרך עוד הייתה ארוכה, שכן צדדים מסוימים באישיות ובהתנהגות שלהם היו עדיין שקועים ומחוברים להבלי העולם. הם חיו בפער עמוק בין קדושת השם והייעוד שניתן להם לבין מציאות היומיום החומרנית.

אבל אז, בחצות הלילה ההוא של ט"ו בניסן, "נגלה עליהם מלך מלכי המלכים". הקדוש ברוך הוא התגלה אליהם כמו שהוא, במלוא העוצמה, והראה להם עד כמה הוא קשור איתם והם קשורים איתו, ובאותו רגע הם הרגישו מי הם באמת.

נכון, יש להם עוד עבודה רבה לעשות כדי לשנות את התובנות והרגשות שלהם, הם עוד יצטרכו להשקיע הרבה בלמוד "להתנהג כמו נמר", לאכול בשר, לרוץ בגמישות, לטפס על עצים ולנהוג בעזות פנימית. אבל זה רק בחלק החיצוני, בצדדים הגלויים של האישיות שלהם. מי הם באמת - הם כבר יודעים.

הקדוש ברוך הוא רצה לתת לבני ישראל את היעד כבסיס לעבודה, ולא כמתנה גמורה מלמעלה. לכן הוא שלף אותם באמצע הדרך, הושיע אותם מהצרות, אבל הרבה יותר מזה - הראה להם כמה הוא אוהב אותם וכמה הם קשורים אליו. הוא הזכיר להם, לנו, שאנחנו נמרים. ההכרה הזו היא זו שדחפה אותם לברוח ממצרים, והיא זו שמאפשרת לנו, כיום, להמשיך את המשימה הזו, לזכך את עצמנו ואת העולם ולקדם אותו לגאולה.

זה לא רק מה שקרה במצרים. זהו עניין עכשווי ואישי, לא פחות מהיסטורי וכללי. כי זה מורה עבורנו את הדרך לחיים של עבודת השם בשלמות אמיתית, בחירות אמיתית.

כל יהודי, כמוני-כמוך, מתמודד עם שיאים ושפלים, עם עליות ומורדות, עם רגעי משבר ונפילה וגם רגעים יפים ושמחים של לימוד ותפילה. בליבו של יהודי כזה מנקרת התהייה: מי

אני באמת? האם כאשר אני קם מוקדם להתפלל זה "אני האמיתי", או אולי התפילה היא הצגה, וכשאני נהנה מספר טוב או מארוחה טובה, שם אני נותן דרור לאישיות האמיתית שלי? איפה אני נמצא יותר באמת - בהגשמה של תאוות מתאוות העולם הזה, או כאשר אני הולך ל"מבצעים" ומזכה יהודים במצווה?

פרק יט בתניא לא בא לנחם אותנו, או לרומם אותנו לאשליה שאנחנו מושלמים כי יש לנו חיבור נצחי עם השם. זהו פרק שמלמד אותנו אחריות ושליחות. מצד אחד, זה אומר לנו שתמיד יש לנו תקווה, ומצד שני מטיל עלינו את האחריות לממש אותה. הוא מגלה לנו מי אנחנו באמת: יהודים, בעלי נשמה אלוהית, שמוכנים לעשות הכול עבור הקדוש ברוך הוא.

אפשר לחשוב על נער שנכנס לשיבה קטנה, וברור לו שהוא הולך להיות ה"תלמיד-חוכם" הגדול של הדור. תקווה שיכולה להתנפץ אחרי שנה, שנתיים או אפילו חודשיים. אבא טוב הוא לא מי שמפתח את החלום ונוטע בילד תקוות שווא, אבל גם לא זה שמנפץ אותו אל הקרקע. אבא טוב יודע לקחת את החלום ולהראות לילד שהוא יכול, להראות לו את היעד, את הכוחות שיש לו, אבל גם את האתגרים שבדרך, ומסייע לו לקבל כלים ולהשתמש בהם נכון כדי להצליח בישיבה, להגשים את השאיפות ולהיות מי שהוא באמת יועד להיות.

ביציאת מצרים, הקדוש ברוך הוא נתן לנו את הכוח לצאת למסע אל החירות, צעד אחר צעד, עד שנזכה ונגיע באמת לגאולה השלמה - לאחר שנשלים את התהליך שלא הושלם עוד מאז, לאחר שנגלה את כוחות הנשמה האצורים בקרבנו ונתקן את עצמנו ואת העולם, כפי שאמורים היו אבותינו לעשות במצרים.

"עתה יוצא ממצרים"

זוהי הקומה השנייה של החירות - וזו המהות של ליל הסדר, שאותה אנו מבטאים כבר בפסקת הפתיחה של "הא לחמא עניא":

אמנם "השתא הכא, (אבל) לשנה הבאה בארעא דישראל". ואמנם "השתא עבדין, (אבל) לשנה הבאה בני חורין".

גאולת מצרים פתחה את הדרך והצינור לגאולה¹¹, אשר מובילים לגאולה שלמה¹² [. ולכן אפשר לקיים עתה את מצוות

מתוך ביטחון שסוף כל סוף הגאולה תושלם גם בצורה גלויה ועוד נשב ביחד "לשנה הבאה בירושלים".

כשיודעים שזו המטרה, ושבעזרת השם עוד נגיע אליה - גם הדרך נעשית קלה יותר, ומקבלים חוסן לעמוד גם ברגעים הקשים יותר. כי אם אנחנו כבר בדרך שמובילה אל הגאולה השלמה, אם אנחנו יודעים ש"הצינור נפתח" ויש לנו את הכוח שקיבלנו מהקדוש ברוך הוא ש"הוציאנו ממצרים", אז נוכל כבר עכשיו לחוות את החירות, להרגיש את הנשמה האלוקית שבקרבתנו ולתת לה מקום של כבוד.

לא סתם הפסקה של "הא לחמא עניא" היא הפותחת את "מגיד". הקטע הזה הוא ה**בסיס** של סיפור יציאת מצרים, של "עבדים היינו" וכל מה שבא אחר כך - דווקא משום שהוא מציף את המצב העכשווי, שיכול לעיתים להיות עגום, ומניח את הבעיות על השולחן. דווקא על שולחן הסדר, בתחילתה של חגיגת החירות הגדולה, אנחנו מזכירים את "כל דכפין" ו"כל דצריך", אנחנו מזכירים את המציאות שבמובן זה או אחר כל אחד מאיתנו מתמודד עם מחסור או בעיה, בגשמיות או ברוחניות - ואף על פי כן, אנחנו ממש בדרך להיות "בארעא דישראל" "בני חורין" אמיתיים, בגאולה השלמה. כבר עכשיו אנו יכולים לחגוג את ליל הסדר כבני חורין של אמת, ולקבל ממנו את האנרגיה להמשך השליחות שלנו.

הסיפור ביציאת מצרים בלילה זה ואת החיוב "להראות את עצמו כאילו הוא עתה יוצא משעבוד מצרים" בשלמות.

ואדרבה, על ידי קיום הסיפור ביציאת מצרים באופן ש"כאילו הוא [עתה] יוצא משעבוד מצרים" אכן יוצאים אנו ממצב של שעבוד מצרים, עד שאנו נעשים בני חורין.

יהודי מגיע לליל הסדר, אחרי כל ההכנות הגשמיות, כולם לבושים יפה, יש אוכל על השולחן - אבל אז מציפה אותו תחושת מרמור על מה שעדיין אין, על הכעס שתפס אותו בערב פסח, על האתגר החינוכי שלו עם אחד הילדים שישובים ליד השולחן או על ההתמודדות הכלכלית שמחכה לו מעבר לפינה בצאת החג.

ברגע הזה, עליו ללבוש לבן, לשים כלי כסף על השולחן, לשנות את המבט שלו על עצמו ולהחליט: אני עכשיו חוגג חירות. לא במובן של בריחה מהמציאות, אלא להיפך. בתחושה פנימית חזקה שבה האדם אומר לעצמו: אני חוגג את הקשר הנצחי של העם שלי ושלי עצמי עם השם, קשר שיעמוד בכל האתגרים והשיאים שעוד נכוננו, ובסופו של דבר יביא אותנו לגאולה שלמה.

מתוך המבט הזה, יש לך מסר חינוכי לתת לילדים שלך. אתם יהודים, ויש לכם נשמה גדולה ואבא בשמיים שאוהב אתכם, מאמין בכם וסומך עליכם שתעשו מה שצריך לעשות, ולא משנה מה יהיה בדרך.

ליל הסדר הוא חגיגה של הכוחות שקיבלנו להיות "השתא עבדין", לחיות בגלות ועם הקושי של החיים - ובכל זאת לממש את החירות, את הקשר הנצחי עם הקדוש ברוך הוא, כל אחד בחלקה שהשם נתן לו, במשימת החיים שלו,

טו. ד"ה כימי צאתך תש"ח רפ"ב. וראה שם בסוף המאמר. וראה גבורות ה' למהר"ל פס"א דמבאר דבגאולת מצרים קיבלו בני"מ מעלה עצמית דבני חורין ואין המקרה דגלות שלאח"ז מבטל זה כלל (וראה שם פנ"ב). ועיין זח"ב מ, א. וראה הגש"פ עם "ביאורים" הנ"ל ע' קפה ואילך.
טז. וזה מודגש בגילוי בסיום של סימן "מגיד", בברכת "אשר גאלנו כו' ממצרים כו' כן כו' יגיענו כו' ונודה לך שיר חדש על גאולתנו ועל פדות נפשנו" (שקאי על הגאולה העתידה).

זה הזמן להשתחרר מה'מיצרים'

'זמן חירותינו' הוא הזמן המסוגל לשחרור ו'חירות' מה'מיצרים' המפריעים לאדם לעבוד את ה', ובכללם גם ההפרעות והקשיים הגשמיים בפרנסה ובבריאות

כמעט כלום" - הנה תמוה הדבר בעיניי, עד כמה פתגמי נשיאינו הקדושים, הנה גם היודעים אותם ואף מתבוננים בהם - הרי סוף סוף חושבים הם שהכוונה בזה היא לאחרים ולא אליהם.

והרי בטח יודע המובא כמה פעמים פתגם הבעל שם טוב, אשר נשמה יורדת למטה בגוף לשבעים או לשמונים שנה, והכל בשביל לעשות ליהודי - טובה אחת, פעם אחת, ברוחניות או בגשמיות;

ואם "שכינתא" [השכינה] מורידה את ה"חלק אלוקה ממעל ממש" שלו, 'להתיש' אותו - כפתגם הרשב"ץ [= החסיד רבי שמואל בצלאל שפטייל, מגדולי החסידים בדורות הקודמים] - בתוך 'שק של בשר ועצמות' במשך שבעים או שמונים שנה, למרות צערה של הנשמה שנגרם מכך, בשביל פעולה או טובה אחת - הרי על אחת כמה וכמה שכל אחד ואחד מאיתנו צריך להיות "שמח בחלקו" כאשר השם יתברך מזכה ומצליחו לעשות פעולות כאלו [של טובה ליהודי] כמה וכמה פעמים ביום ובשבוע אחד.

וכיוון שעוד אחדים מאנ"ש [= אנשי שלומנו, החסידים] מסופקים בהנ"ל מטובו לפרסם תוכן שורתיי אלה, וישמש זה מענה גם להם.

בברכת חג הפסח כשר ושמח.

(כרך ח, אגרת בתקצוג)

...בהנוגע לקשיים בפרנסתו בגשמיות, הנה בטח יעזור לו השם יתברך.

ואם באופן כללי אמרו רז"ל שאין מה להתפעל מ'מיצר' ודוחק זמני, הרי ברור הדבר, ועל אחת כמה וכמה, אשר אנשי מדינתנו דלפנים [היוצאים מרוסיה הקומוניסטית] שראו ניסים בגלוי, וראו גם כן בעיניהם אשר שקר הכסף והבל הנכסים הגשמיים וכו' - שאין להם מה להתפעל מזה כלל.

ואף שמוכן שה'מיצר' והדוחק מבלבלים ומפריעים מכמה עניינים, ובעיקר גם מעבודת השם יתברך, הרי יש להתפלל ולבקש על זה בייחוד [באופן מיוחד]. וכאשר "מן המיצר קראתי י-ה" - אזי "ענני במרחב י-ה", ומתחילה נעשה "מרחב" ברוחניות, שמתמעטים הבלבולים - ה'מִצְרִים' הגשמיים שמפריעים לעבודת השם, ואחר כך נעשה "מרחב" - באופן של הרחבה גם בגשמיות.

ומסוגלים להנ"ל ימי הפסח, שנקרא חג דיציאת מצרים, שמשמעותה: יציאה מ'מִצְרִים' וגבולים 'דלעומת זה' [של הצד שכנגד הקדושה], ואפילו מ'מִצְרִים' וגבולים 'דקדושה, כמבואר בדא"ח [=בתורת החסידות] בכמה מקומות.

מה שכתב אודות התעסקותו בשדה החינוך הכשר, "ש'מסתובבים' כל היום, ולא משיגים

ושלם, מדרכי השם הוא".

ובוודאי למותר להאריך, שכלל שהביטחון חזק יותר, יותר מוקדם רואים זה [את היציאה מה'מִצְרִים' וגבולים] ובמידה גדולה.

ובייחוד בידועי [ובמיוחד בהכירי] את משפחת זוגתו תחיל, על פי המכתבים ששלחו אליו בעבר, בטח למותר בשבילה האריכות בביאור הדבר, לא רק בהכרח עניין הביטחון, אלא שגם עבודה קלה

כיוון שנמצאים אנו בימים המסוגלים בחודש ניסן, הוא חודש הגאולה, תקוותי שיבשרוני טוב מהטבה בכל העניינים אודותם כתבו במכתבם אליו,

שהרי זהו עניין "יציאת מצרים" בכל יום ויום - יציאה מעניינים המגבילים, 'מצרים' ומעלימים, על נפש האדם. ובזה נכללים כמובן גם ענייני בריאות הגוף, וכלשון הרמב"ם: "היות הגוף בריא

ואחת מבני ישראל, שלא להתרשם מזה, ובשמחה ובטוב לבב ללכת בדרכי התורה יום יום, וצעד אחד צעד;

ואדרבה: הביטחון והשמחה הם עצמם ממעטים את ההעלמות וההסתרים, ואז רואים במוחש שמלכתחילה לא היה בזה אלא עניין של ניסיון. בברכה לחג הפסח כשר ושמח ולבשורות טובות.

(כרך יז, אגרת ו'קעה)

היא לפי ערך, שהרי המתבונן בעיניים פקוחות, רואה את השגחת השם יתברך וחסד השם יתברך יום יום;

- ואף שבחיים נמצאים [קיימים] גם ענייני העלמות וקישוים [וקשיים], שהרי חיים אנו בעולם הזה שהוא עולם גשמי וחומרי, עולם תחתון [נחות] במדרגה, וכמבואר בארוכה בספר התיניא ובכמה מקומות,

הרי מנגד נותן בורא העולם כוחות לכל אחד

איך משיגים 'חירות' אמיתית?

כאשר ה'חירות' היא במה שנוגע לענייני הגוף והנפש הבהמית בלבד, וללא 'חירות' התואמת עבור הנפש האלוקית - יהודי אינו יכול לחוש במצב כזה 'חירות' אמיתית

אפילו חירות ה'נפש הבהמית' [חיות הגוף וכוחות הנפש האמונים על התפקוד הפיזי] - אלא אם כן קשורה היא בחירות הנפש האלוקית דווקא.

כלומר: כאשר הנפש האלוקית, האחראית על התפקוד הרוחני - ההתקשרות של היהודי עם הקב"ה, תזכה ל'חירות' - לעבודת השם ללא הפרעות ועיכובים, רק אז יזכו גם הנפש הבהמית והגוף ל'חירות'.

והסיבה לכך: כי במלחמת היצרים, היצר הטוב מול היצר ההופכי שכנגדו, הרי לעולם לא יקבל ה'רוח' [הרוחני] את מרות ה'חומר' [הגשמי]. הנפש האלוקית לעולם לא 'תשתכנע' לעבור צד, ולשמש חלק ממערך התפקוד הבהמי - הגשמי. היא 'חלק' אלוקה ממעל ממש, ותמיד השאיפה שלה תהיה אך ורק לדבוק בה'.

ולא יהיה כפוף לו אלא לשעה, ולא ישלים איתו בלבב שלם [ה'רוח' יכולה להיות כפופה ל'חומר' באופן זמני בלבד, בעת שהנפש הבהמית מתגברת, והאדם 'נופל' בתאוה או בחטא. אך גם אז זוהי רק כפיפות ושליטה זמנית, בעוד שלעולם הנפש האלוקית לא תרצה 'בלב שלם' להיות 'חלק' מהמערך הבהמי].

מה שאין כן כשה'רוח' מתגבר על ה'חומר' ומנצחו ניצחון גמור, היינו לא רק מתוך הכרח וכפייה, אלא גם מתוך הכרה שכן צריך להיות

...חג המצות, זמן חירותנו, ממשמש ובא, והנני רוצה להביע לו ברכתי לחירות - חירות אמיתית, חירות מדאגות ברוח ומדאגות בגשם, חירות מ'מְצָרִים וגבולים' ומכל דבר המעכב ומפריע בחיי היהודי השלם.

ולמותר להעיר, ובפרט לדכוותיה [לאדם כמותו], אשר 'חירות' אמיתית עבור יהודי, מושגת רק כאשר ה'חירות' היא גם עבור הנפש האלוקית, שזוכה גם היא לשחרור ממה שמפריע ומעכב אותה, באמצעות חיי תורה ומצוות.

כי 'חירות גופנית' - ה'שחרור' של הגוף, שלא יחסר לו דבר מסיפוקו הגשמי - לא רק שאינה מטרה ותכלית בפני עצמה בחיי היהודי, ואינה אלא הכנה והכשרה ל'חירות הנפש' - מן ההפרעות העומדות בדרכה בעבודת ה'.

וכלשון הכתוב: "בהוציאך את העם ממצרים" [= חירות גופנית], אזי בעקבות כך "תעבדון את האלוקים על ההר הזה" [= חירות הנפש];

אלא שיתרה מכך - גם לא תיתכן חירות כפשוטה, 'חירות גופנית' כשלעצמה, אלא אם כן קשורה היא ב'חירות הנפש'.

וגם ביחס ל'חירות הנפש' - כפי שהיא בעולם המושגים החומרי - השחרור של המערכת השכלית והרגשית של האדם מדאגות וכדומה - הרי לא תיתכן 'חירות הנפש', וכלשון החסידות

האלוקית, ועלינו 'לכפות' עליה את התהליך, אבל אחריתה - סיפוק נפשי ו'חירות' אמיתית.

וכפי שהרעיון האמור מובע בלשון תורת החסידות:

הנפש האלוקית תמיד היא "בְּאֶמְנָה איתו יתברך", בכל מצב שיהיה היא מחוברת ודבוקה בהשם, ועל ידי עבודה, שהתחלתה ב'קבלת עול', יגיע האדם מ'אתכפיא' ל'אתהפכא', כלומר: שהרע לא רק כפוף לטוב, אלא נהפך בעצמו לטוב, שזהו תכליתו האמיתית של האדם.

ואסיים בברכה המסורתית, בברכת חג הפסח כשר ושמח.

(כרך יא, אגרת ג'שצו)

- שהמצב האידיאלי עבור שני ה'צרים' הוא - שה'חומר' יהיה כפוף ובטל לה'רוח', אז דווקא שורר השלום ב"עולם קטן - זה האדם", כיוון שה'חומר' יכול 'להתברר' ולהתבהר' [להזדכך] ולהיות 'מרכבה' [כלי שרת] לה'רוח', ולא להפך.

וכיוון שמציאותו של היהודי היא מציאות שלמה, המורכבת גם מ'חומר' וגם מ'רוח', הוא אינו יכול לחוש 'חירות' אמיתית, אלא אם כן מדובר בחירות עבור ה'חומר' וה'רוח' גם יחד. שזו מתאפשרת, כאמור, רק במידה וה'רוח' שולטת ב'חומר'.

אומנם הדרך להגיע לזה ראשיתה ב'קבלת עול', כי בתחילה ה'חומר' - הנפש הבהמית תתקשה לחוש 'חירות' בכך שהיא כפופה ובטלה לנפש

"לשחוט" את אלילי מצרים

"משכו וקחו לכם צאן... ושחטו הפסח" - פרטי ההוראות שלמדים מפרשת הפסח: למשוך ידיים, "לשחוט", לפסוח ולדלג בעבודת ה' האישית

"וקחו כו' ושחטו" ל'אלוקיהם' של מצרים - את ה'אידיאלים' של כל הסביבה, אשר מוגבלת היא ומדודה ב'מִצְרַיִם' וגבולים של החומר והגשם;

"ועשו הפסח" - מלשון 'דילוג', ולא באופן של עלייה מדרגא לדרגא, כי אם "לאהפכא חשוכא לנהורא ומרירו למתקא" [= להפוך את החושך לאור ואת המר למתוק], שתהפכו את כל ענייני הגוף והנפש הבהמית ל'אור' וקדושה;

ובכך "הקב"ה פוסח עליכם" - יחוס עליכם ויגן מכל דבר בלתי רצוי, ולראש ולראשונה - מכל העניינים המבלבלים את האדם מהליכה בדרך תורתנו, שנקראת "תורת חיים" - כיוון שמביאה הן "חיים" בעולם הזה והן "חיים" בעולם הבא.

וגדול זכות הנהגה האמורה, ד"משכו ושחטו ועשו הפסח" - להוסיף ברכה והצלחה גם למשפחותיכם וכל ענייניהן, ולכל לראש - להוריתם ומוריתם שליט"א.

בברכה לבשורות טובות ולחג הפסח כשר ושמח.

(כרך יח, אגרת ו'תשצד)

בעומדנו בראש חודש ניסן, בו נאמר ועליו נאמר: "החודש הזה לכם ראש חודשים, ראשון הוא לכם לחודשי השנה",

אביע ברכתי לכל אחד ואחד מכם, אשר תוסיפו ותלכו "מחיל אל חיל", בלימוד תורתנו הקדושה תורת חיים ובקיום מצוותיה בהידור,

...וכמו שבאמירת משה לכל זקני ישראל, לכל ישראל - לאחר שִׁמְעוּ את דבר ה', "החודש הזה לכם גו'" - הקדים והתחיל: "משכו וקחו גו' [לכם צאן למשפחותיכם, ושחטו] הפסח" - ופירשו חכמינו ז"ל: "משכו" ידיכם מעבודה זרה, "וקחו לכם צאן... ושחטו" - לאלוקיהם של מצרים, ועשו הפסח" - שבכך הקב"ה "פוסח" ומגן עליכם מן המכה שהביא על המצריים,

כן גם אתם [התלמידים, נמעני המכתב] - תתעוררו מראש חודש זה, ולכל הימים וחודשי השנה הבאים אחריו - 'למשוך ידיכם', מעבודה שהיא "זרה" לכם, "זרה" לכל אחד מבני ישראל, כי עבודתו היא אך ורק, בלשון המשנה, "אני נבראתי לשמש את קוני";

בכל "שורה" // מאמר "בכל דור ודור" – ספר המאמרים תשמ"א

הירידה למצרים וירידת הנשמה בגוף, וכך גם הגאולה ממצרים ועליית הנשמה, מקבילים זה לזה באופן מלא. כך נבין מהי "יציאת מצרים" שנדרשת מאיתנו מדי יום

— א —

"בכל דור ודור" – בכל "שורה ושורה"

בְּכָל דּוֹר וָדוֹר (ובְּכָל יוֹם וָיוֹם)¹ חַיֵּב אָדָם לְרַאוֹת אֶת עַצְמוֹ כְּאִלוֹ הוּא יֵצֵא (הַיּוֹם) מִמִּצְרַיִם.²

וְצָרִיק לְהִבִּין, מַהוּ טַעַם הַהִדְגָּשָׁה שְׁחִיבָה זֶה בְּכָל דּוֹר וָדוֹר.

וּבִפְרָט לְפִי בְּאוֹר כְּבוֹד קִדְשֵׁי מוֹרֵי וְחֻמֵּי אֲדָמוֹר,³ שִׁדּוּר' פְּרוּשׁוֹ גַם לְשׁוֹן 'שׁוּרָה', כְּלוֹמֵר שֶׁבְּכָל שׁוּרָה וְשׁוּרָה, בְּכָל מַצֵּב וּמִדְרָגָה שֶׁנִּמְצָא הָאָדָם, חָל עָלָיו חַיִּיב זֶה "לְרַאוֹת אֶת עַצְמוֹ כְּאִלוֹ הוּא יֵצֵא מִמִּצְרַיִם". וְצָרִיק לְהִבִּין מַהוּ הַהִכָּרָח שֶׁבְּכָל שׁוּרָה וְשׁוּרָה, יִהְיֶה צָרִיק לְרַאוֹת אֶת עַצְמוֹ כִּי?

— ב —

הירידה למצרים – באופן מדורג

וְהַעֲנֵן הוּא, דְּהֵנָּה בְּגִלוֹת וּגְאֻלַּת מִצְרַיִם בְּפַעַם הָרַשׁוּנָה, הֵיוּ כְּמָה וְכְּמָה שְׁלֵבִים וְדִרְגּוֹת:

דְּבִתְחִלַּת הַגְּלוּת כְּתִיב⁴ "וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרַיִם יַעֲקֹב וּבְנָיו", הֵינּוּ שְׁהִיטָה יְרִידָה מֵאֶרֶץ הַקֹּדֶשׁ לְאֶרֶץ מִצְרַיִם. דְּעֵצָם הִרְיָדָה מֵ"אֶרֶץ מִגּוּרֵי אֲבִיו"⁵, "יֵרֵד יִרְדְּנִי"⁶, הוּא כָּבֵד עֲנֵן שֶׁל שְׁעָבוֹד, אֲבָל מִכָּל מְקוֹם הֵיוּ שֵׁם "יַעֲקֹב וּבְנָיו כִּי".

וְאַחֵר כֶּן הִיטָה יְרִידָה לְמִטָּה יוֹתֵר, כְּאֲשֶׁר "וַיָּמָת יוֹסֵף וְכָל אָחִיו וְכָל הַדּוֹר הַהוּא"⁷.

וְאַחֵר כֶּן הִיטָה עוֹד יְרִידָה, כְּאֲשֶׁר "וַיָּקָם מִלֶּךְ חֲדָשׁ גּוֹ' אֲשֶׁר לֹא יָדַע אֶת יוֹסֵף"⁸.

וְאַחֵר כֶּן הִתְחִיל הַשְׁעָבוֹד דְּמִצְרַיִם. וְגַם בְּשְׁעָבוֹד עַצְמוֹ הֵיוּ כְּמָה יְרִידוֹת:

דְּבִתְחִלַּת הַשְׁעָבוֹד כְּתִיב⁹: "הָבָה נִתְחַכְמָה לוֹ

גו'", וְכִדְרֶשֶׁת חֲז"ל עַל הַפְּסוּקִי "אֲשֶׁר עָבְדוּ בָּהֶם בְּפָרֶךְ" – "כְּפָה רַךְ".

וְאַחֵר כֶּן הִיטָה עֲבוֹדַת פָּרֶךְ כְּפִשׁוּטָה.

גם היציאה ממצרים – בכמה שלבים

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה הִיטָה גַם הַיְצִיָּאָה מִמִּצְרַיִם בְּכְמָה שְׁלֵבִים מְלֻמָּטָה לְמַעְלָה:

שְׁהִי עוֹד בְּהִיטָתָם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם (בְּיָמֵם הָאֲחֵרוֹנִים שֶׁל גְּלוּת מִצְרַיִם) כְּתִיב בָּהֶם¹⁰ "וּלְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה אוֹר בְּמוֹשֶׁבֵתָם" – שְׁמֵזָה מוֹכֵן שֶׁכָּבֵד אֵז עֲמִידוֹ בְּמַצֵּב שֶׁל "בְּיַד רַמָּה"¹¹.

וְאַחֵר כֶּן, כִּינּוּ שְׁהִיטָה הֵךְ "לֹא עִכְבָּן אֶפְלוֹי כְּהֶרֶף עֵינַי"¹², וְהוֹצִיאָם אֶל הַגְּאֻלָּה הָאֲמִתִּית וְהַשְׁלָמָה.

וּבִפְרָטִיּוֹת יוֹתֵר: דְּבִרְאֵשׁ הַשְּׁנָה בְּטָלָה עֲבוֹדָה מֵאֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם¹³, וְאַחֵר כֶּן הִיטָה רֹאשׁ חֲדָשׁ נִסָּן, חֲדָשׁ שֶׁל גְּאֻלָּה¹⁴ (כְּמֵאֲמַר "בְּנִיטָן נִגְאָלוֹ"¹⁵), שְׁאֵז נִגְאָר לָהֶם הַצִּוּוֹי "הַחֲדָשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֲדָשִׁים גּוֹ".

וְגַם בְּחֲדָשׁ נִסָּן עַצְמוֹ הֵיוּ כְּמָה דִּרְגּוֹת מְלֻמָּטָה לְמַעְלָה:

דְּבִתְחִלָּה הָיָה עֲנֵן הַחֲרוּת כְּפִי שֶׁהוּא בְּרֹאשׁ חֲדָשׁ נִסָּן.

וְאַחֵר כֶּן בְּעֶשְׂרֵי לַחֲדָשׁ הִיטָה חֲרוּת נּוֹסֶפֶת, דְּאֵז קִיָּמוֹ מַה שֶׁכְּתוּב¹⁶ "מִשְׁכּוֹ וּקְחוּ לָכֶם", שֶׁלְקָחוּ אֶת הַשָּׂה שֶׁהִיָּה הַעֲבוֹדָה זָרָה שֶׁל מִצְרַיִם, וְלַעֲיִנִי כָּל מִצְרַיִם לְקַחוּהוּ וּקְשְׁרוּהוּ בְּכַרְעֵי הַמִּטָּה.

וְאַחֵר כֶּן נּוֹסֵף עֲנֵן בְּחֲרוּת, בְּהִיטָה יוֹם י"ד נִסָּן בְּחֻצֵי הַיּוֹם.

וְאַחֵר כֶּן הִיטָה הוֹסֶפֶת בְּאוֹתוֹ הַלֵּילָה.

וְעַד שֶׁ"בְּעֵצָם הַיּוֹם הַזֶּה", בְּיוֹם ט"ו בְּנִיטָן, יֵצֵאוּ

9. סוּטָה יֵא, ב.

10. בֵּא יוֹ"ד, כג.

11. לְשׁוֹן הַכְּתוּב – בְּשִׁלַּח יד, ח.

12. מִכִּלְתָּא עַה"פ בֵּא יב, מֵא. רש"י עַל אֲתֵר.

13. ר"ה יא, רע"א.

14. שְׁמִיר פֶּט"ו, יא.

15. רֹאשׁ הַשָּׁנָה י, ב.

16. בֵּא יב, כא.

1. תְּנִיא רִישׁ פֶּרֶק מו.

2. פֶּסְחִים קטז, ב (בְּמִשְׁנָה).

3. וַיִּגַּשׁ מו, ח.

4. לְשׁוֹן הַכְּתוּב – וַיִּשָּׁב לוֹ, א.

5. מִקֵּץ מג, כ.

6. שְׁמוֹת א, ו.

7. שֵׁם, ח.

8. שֵׁם יוֹ"ד.

בני ישראל ממצרים, וכמו שכתוב¹⁷ "ובני ישראל יציאים ביד רמה".

ולא זו בלבד שהם כמה דרגות בענן החרות, אלא עוד זאת, שכל דרגא לגבי הדרגא הקודמת היא בבחינת יציאת מצרים. הינו, שהדרגא הקודמת היא בבחינת מצר וגבול לגבי דרגא זו.

— ג —

השלבים בירידת הנשמה בגוף

וככל הדברים האלה, וככל החזיון הזה, הוא בכללות ענן ירידת הנשמה בגוף שהוא ענן של גלות¹⁸.

[נ]כשם שהירידה בגלות מצרים היא לאט לאט, כן גם ירידת הנשמה בגוף היא לאט לאט, דרגא אחר דרגא.

דהנה אמרו רבותינו זכרונם לברכה¹⁹ כשהתינוק במעי אמו "גיר דלוק על ראשו ומלמדו אותו כל התורה כלה וכו'",

ואחר כך כשיוצא לאור העולם, הנה "וביום השמיני ימול בשר ערלתו"²⁰, שאז הוא התחלת כניסת נפש הקדושה²¹, ועל דרך זה באשה דכמאן דמהילא דמיא²².

ואחר כך עולה הנשמה מחיל אל חיל:

בתחלה מקבלת מוחין דיניקה, מוחין דקטנות, ואחר כך מוחין דגדלות, עד שמגיעה לבחינת "ולמכר בנכסי אביו כשיהיה בן עשרים שנים"²³.

"את זה לעמת זה עשה האלקים" שגם גלות הנשמה בגוף היא דרגא אחר דרגא:

וכמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה "כך היא אמונתו של יצר הרע (ה"א-ל זר אשר בקרבך)" היום אומר לו עשה כך וכו' הינו שהפתי שלו הוא "בפה רך", ו"למחר אומר לו עשה כך, עד שאומר לו לך ועבד כו'" עבודת פרך ממש (ברוחניות).

— ד —

הגאולה והעלייה – שלב אחר שלב

וכשם שהוא בירידת הנשמה לגלות הגוף, כן

הוא גם בגאולה ועלייתה מגלות זו, שיש בה כמה דרגות, דרגא אחר דרגא:

והענין בזה, דכללות עבודת האדם בחייו עלי אדמות היא באפן של מלחמה. והסדר בזה, שתחלת המלחמה היא באפן של **אתכפיא**. ואחר כך עלה לנצחון גמור. ועד שבא לבחינת נצחון "בשלוש", בחינת **אתהפכא**, שזהו תכלית השלמות שבענין השלום.

וזהו ענין **יציאת מצרים**, שיוצא ממצרי וגבולי ה"בירא עמיקתא" [= בור עמק], שיש בזה כמה דרגות:

שהרי גם כשכבר עלה מה"בירא עמיקתא" עדן יש לו מהלך רב, עבודה רבה, עד שיגיע אל ה"איגרא רמה" [= גג גבוה].

וגם כשיגיע שמה עדן אין זה מספיק, שהרי הירידה היתה לצורך עליה למקום ודרגא נעלית יותר מן ה"איגרא רמה" שממנה ירדה. שהרי לפני ירידתה כתיב בה "חי הוי' אלקי ישראל אשר עמדתו לפניו".

ומשם נסעה וירדה וכו', והירידה היא צורך עליה, לעלות "אל האלקים אשר נתנה", לבחינת "טהורה היא" שלמעלה מבחינת "אתה בראתה", "חצובה מתחת פסא הכבוד".

וכמו שהוא במשל, שהיציאה והעליה מבירא עמיקתא, על פני שטח הארץ הרי היא בבחינת יציאת מצרים, לפי שיוצא מהמצרים וגבולים שלפני זה, שיוצא מהמדינות והגבולות של הבור, ומכל מקום הרי שטח הארץ גם הוא מדוד ומגבול, וצריך לצאת גם מהגבול זה.

— ה —

יציאת מצרים "בכל יום"

וככל הדברים האלה הוא בעבודת האדם בכל יום, ש"מזכירין יציאת מצרים בכל יום", ו"בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאלו הוא יצא היום ממצרים". הינו, שהיציאה ממצרים שבכל יום ויום, גם בה יש כמה וכמה דרגות, דרגא אחר דרגא:

דהנה, מיד בתחלת היום אומר 'מודה אני'. אבל באמירת 'מודה אני' אינו מזכיר שמות קדושים, לפי שהוא במעמד ומצב כזה שאינו יכול להזכיר שמות קדושים.

וזהו מה שהתפלה היא "סלם מצב ארצה", הינו שהתחלתה היא בבחינת 'ארצה' שלמטה מ'ארץ'

17. בא יד, ח.

18. תניא פמ"ז, וראה גם פל"א.

19. נדה ל, ב.

20. תוירע יב, ג.

21. שו"ע אדמוה"י או"ח מהד"ב סוס"ד.

22. שבת קח, ב.

23. בבא בתרא קנו, א. לקוטי תורה במדבר (ב, א) מעין חיים (שכ"ד).

שביעי של פסח

לראות תורה // מאמר "הנה ישכיל עבדי" – ספר המאמרים תשל"ב

משיח ילמד תורה את כל העם, ואפילו את האבות ומשה רבינו. כיצד משיח ילמד את כולם? מהו לימוד באופן של 'ראייה' ומהו ההבדל בין אופן ה'ראייה' שהיה לאריז"ל ובין אופן ה'ראייה' שיפעל משיח?

— א —

משיח ילמד את כל ישראל

"הנה ישכיל עבדי ירום ונשא וגבה מאד", ואיתא במדרש¹: ירום מאברהם, ונשא מיצחק וגבה מייעקב כו', עד וגבה "מאד", אותיות "אדם", שיהיה למעלה מבחינת אדם הראשון, ומבחינת משה רבנו עליו השלום.

והינו, שנוסף על המבאר במקומות אחרים מעלתו של משיח בנוגע לפעולה בכללות העולם, עד להפיכת הטבע כו', כמו מה שכתוב² "וגר זאב עם כבש וגו'", ועד ל"פתן וצפעוני כו'", הנה בפסוק זה קאי במעלת משיח עצמו, שזהו מה שנוגע לישראל ותורה שהם תכלית הבריאה.

דכיון שתגדל מעלתו ביותר, למעלה מהאבות ולמעלה אפלו ממשה, לכן ילמד תורה לכל ישראל, כולל גם האבות ומשה כו'.

— ב —

איך אחד ילמד ריבוא רבבות?

אך צריך להבין: מהו העלוי והחדוש שיתוסף בלמוד התורה על ידי משיח? והלא אז בתחית המיתים יקומו גם כל הגדולים שכבר יודעים את כל התורה כלה! ועל אחת כמה וכמה משה רבנו, המקבל הראשון ש"קבל תורה מסיני ומסרה כו"⁴ עד סוף כל הדורות!

ומבאר בלקוטי תורה⁵, שאז יהיה הלמוד

בפנימיות התורה, ש"ארכה מארץ מדה", ויש בה עליות רבות לאין קץ ותכלית.

אך עדין צריך להבין, הרי בתחית המיתים יקומו כל בני ישראל מכל הדורות שלפני זה, ויהיו לאלפי אלפים רבבות לאין שעור, ואם כן, איך יתכן שמשיח ילמד את כלם? איך יוכל האחד לשאת רבוא רבבות אנשים?

"אראנו" - לימוד באופן של 'ראייה'

אך הענין הוא, שלמוד התורה על ידי משיח יהיה באופן של 'ראייה', כמו שכתוב⁶: "אראנו נפלאות", "אראנו" דיקא, בבחינת ראייה ממש, שלמעלה מבחינת שמיעה והבנה שהיא על ידי אותיות.

ויוכן על דרך מה שכתוב בפרי עץ חיים⁷ גבי האריז"ל, שבשעת השנה ביום השבת שמע בישיבה של מעלה פפרשת בלק ובלעם, דברים נפלאים מה שלא יוכל לפרשם בשמונים או ששים שנים רצופות!

וזה תמוה לכאורה: איך יכול לתפס במחשבתו בשעה אחת מה שצריך לומר בדבור שמונים שנה?! דעם היות שבמחשבה משיג במעט זמן מה שצריך על זה בדבור זמן רב, הרי זה במדה ושעור שבדרך זה לזה, והינו, שמשיג במחשבה ברבע שעה מה שצריך לדבר שעה או שנים, אבל שישגי במחשבה בשעה אחת מה שצריך לומר ששים או שמונים שנה, שזהו באופן שאינו בערך כלל?!

אך הענין הוא, שהשגתו היתה בבחינת ראייה. דהינו ראית עצמיות החקמה, למעלה מעלה

1. ישעיה נב, יג.

2. תנחומא סוף פרשת תולדות.

3. ישעיה יא, ו-ח.

4. אבות פרק א בתחילתו.

5. צו יז, א.

6. מיכה ז, טו.

7. שער ק"ש שעל המטה פרק א.

ידי שמיעה. והענין בזה, ששמיעה תופסת דבר רוחני (שהרי הדבר הנשמע הוא רוחני לגבי הדבר הנראה), ולכן התפיסה היא רק במציאות הדבר, ולא בעצם מהותו, דכל תפיסה רוחנית היא בבחינת המציאות בלבד. מה שאין כן ראייה תופסת דבר גשמי, והתפיסה בזה היא באופן שנתפס עצם מהות הדבר.

— ד —

אינה דומה 'ראיית עיני השכל' 'לראייה' שיפעל משיח

והנה, כשם ש"אינה דומה שמיעה לראייה", כן הוא גם בענין ההבנה וההשגה, שאינה דומה **הבנת** השכל לראיית עין השכל, כמו "איזהו חכם הרואה את הנולד"¹² - שרואה בעיני שכלו את אמתות הדבר כו'.

ובזה גופא, יש ראית עין השכל באופן שרואה את נקדת השכל שכוללת את כל הפרטים, שאז יצטרך זמן רב כדי לגלות זאת בדבור, אבל עדן אריכות זמן שלפי ערך כו'. אך יש ראית עין השכל באופן שרואה את מהות ועצם החכמה, שכדי לגלות זאת בדבור יצטרך אריכות זמן שלא בערך לגמרי, כנ"ל בנוגע לראיית"ל שרואה ברגע אחד מה שצריך לבוא בדבור במשך ששים או שמונים שנה.

אמנם, לאחר גידל הפלאת מעלת ראית עין השכל במדרגה היותר געלית הנ"ל, הנה סוף כל סוף הרי זה רק ראית עין השכל, שאינה ראית עצם המהות ממש, ואין זה מגיע לעלוי שבבראית העין בראיה מוחשית ממש.

וזהו החידוש בענין הראיה בתורה שילמד משיח את כל העם, שאין זה למוד באופן של הבנה והשגה, כולל גם ראית עין השכל (באופן היותר געלה), שעל זה נאמר¹³ "ולא ילמדו עוד איש את רעהו גו' כי כולם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם", אלא באופן שיראה להם את עצם המהות ממש בראיה מוחשית. כמו פעלתו בכללות גלוי אלקות בעולם באופן של ראיה מוחשית, כמו שכתוב¹⁴: "ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר גו'", ראיה מוחשית בעיני בשר ממש.

מבחינת השכל כמו שמלבש בבינה והשגה בבחינת אותיות. עד שיתכן שמה שמשיג בבחינת ראית החכמה בשעה ושתים, כשירצה להלבישה באותיות יצטרך על זה זמן ששים או שמונים שנה.

וזהו גם מה שבקש משה "אעברה נא וראיה את הארץ"⁸. כי במשה כתיב: **"וירא ראשית לו"**⁹, שמשה זכה לבחינת ראייה. ורצה להמשיך בחינה זו בכנסת ישראל שנקראת **"ארץ חפץ"**, ולא פעל, ולכן נאמר **"ועתה ישראל שמע כו"**¹⁰. כי אם לעתיד יהיה גלוי בחינה זו בכנסת ישראל על ידי משיח.

— ג —

"אינה דומה שמיעה לראייה"

אמנם, על פי האמור לעיל בנוגע להאריז"ל, שהשגתו בשעה ושתים מה שצריך ששים או שמונים שנה היתה באופן של ראייה, צריך להבין מהו החידוש בלמוד התורה דמשיח באופן של ראייה? מאחר שמצינו שענין זה היה כבר לפני זה, אצל האריז"ל, ועל אחת כמה וכמה בנוגע למשה רבנו בעצמו?

ויש להקדים תחלה באור מעלת ראיה על שמיעה, שלכן **"אינה דומה שמיעה לראיה"**¹¹.

דהנה, בשמיעה תופסים את פרטי הענינים, פרט אחר פרט כו', עד שלאחרי משך זמן תופסים את הענין כולו. אבל גם אז תופסים רק את מציאות הדבר, ולא את מהותו.

מה שאין כן בראיה - הנה ברגע אחד רואים מיד את עצם מהות הדבר. וכאשר הרואה ירצה לספר לאחרים מה שראה, יצטרך משך זמן ארוך כדי שיוכל לספר את כל פרטי הדברים, וגם אז לא יודע לשומעים מהות הדבר כמו אצל הרואה.

וכמשל אדם שראה את המלך בכבודו בהיכלו פנימה, ויוצא לחוץ ומספר הכל - שצריך להאריך בספור זה ברב דברים לכל מי שלא ראה. אבל מי שהיה בהיכל המלך פנימה, אינו צריך לדבר בזה כלל, כי ראה הכל ברגע אחד.

וזהו גם מה שדוקא ראיה פועלת תקף התאמתות הדבר שלא בערך יותר מאשר על

12. תמיד לב, א.

13. ירמיה לג, א.

14. ישעיה מ, א.

8. ואתחנן ג, ח.

9. ברכה לג, כא.

10. ואתחנן ד, א.

11. מכילתא יתרו יט, ט.

ציור: זלמן קליינמן

השנה הזו "בני חורין"

איך שינה הגאון הרוגצ'ובי את תשלומי המיסים לשלטונות? ומה הגיב החסיד ר' מאניש מאנעסזאהן על עסקת היהלומים הגדולה? – נתינת הכוח המיוחדת של חג הפסח להיות "בני חורין" במשך השנה כולה

מיסים של תורה

ואילו מס שאינו מחויב בו על פי ההלכה, לא ישלם.

נכדו, שהורגל לתגובות תורניות מעין אלו, שמע והמשיך בעיסוקיו. אולם, לאחר מספר ימים התקבלה הודעה מהממשלה על שינוי במיסים, והתברר כי כעת הוא נדרש אכן לשלם אך ורק את אותם המיסים שתואמים את פסק ההלכה שלו!

הגאון הרוגצ'ובי, רבי יוסף רוזין, קיבל פעם הודעה על חיוב תשלום מיסים מהשלטונות הרוסים.

נכדו קרא ופירט לפניו את המיסים אותם הוא נדרש לשלם, כמו מס הכנסה וכדומה, אך תגובתו של הגאון הייתה כי ישלם אך ורק את המס בו הוא מחויב על פי דין התורה "דינא דמלכותא דינא",

"בן חורין"

בכוחו של יהודי לשלוט במציאות ולשנות אותה באמצעות לימוד התורה.

לכן אמרו חז"ל: "אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה". מי שעוסק בתורה כראוי הוא "בן חורין". הוא אינו מקבל 'תכתיבים' כיצד להתנהג, אלא אדרבה הוא 'מכתיב' וקובע מה ואיך יהיה במציאות העולם.

חז"ל מלמדים שהתורה היא 'בעלת הבית' על העולם, ובהתאם לפסקי דיניה משתנה המציאות בפועל בעולם הגשמי.

הסיפור על הגאון הרוגצ'ובי, שהתרחש במאה השנים האחרונות, ממחיש כי כוח זה של התורה הוא בתקפו גם כיום. לא רק בזמן בית המקדש, אלא גם בתקופה של גלות והעלם והסתור,

ה'חירות' היא הבסיס

מכך שהתורה מציינת את הערך המיוחד של חג הפסח כ"זמן חירותנו", ניתן להסיק שהתורה רואה בערך ה'חירות' דבר יסודי ומשמעותי.

החשיבות של ה'חירות' היא כה רבה, עד ש"זמן חירותנו" קודם בסדר הזמנים ל"זמן מתן תורתנו" ו"זמן שמחתנו". סדר המועדים מלמד כי ה'חירות' מהווה בסיס והכנה חיונית לכל עבודת השם בלימוד התורה ובקיום המצוות.

מועדי ישראל סביב מעגל השנה הם כעין 'תחנות טעינה' לתחומים יסודיים בעבודת ה'.

מכל חג אנו מקבלים השראה וכוח ייחודיים עבור השנה כולה: מחג השבועות, "זמן מתן תורתנו", שואבים את הכוח לעסוק בתורה לאורך השנה; מסוכות, "זמן שמחתנו", לומדים לעבוד את ה' בשמחה תמידית, בהתאם לציווי "עבדו את השם בשמחה".

כמו "אוכלי המן"

כאשר יהודי ניגש ללמוד, להתפלל ולקיים

כיצד בא זה לידי ביטוי בחיי היום-יום?

המים קיבלו ללא תשלום מבארה של מרים, ועל תחזוקת בגדיהם היו אחראים ענני הכבוד.

התורה מצווה ומעניקה לכל יהודי כוח מיוחד: כאשר הוא ניגש ללמוד תורה, ביכולתו להסיר כל דאגה מליבו ולהתמסר ללימוד כאילו אין בעולם דבר המטריד אותו, כמו "אוכלי המן". וכאשר מקדימים את "זמן חירותנו" ומשתחררים מן הטרדות, ניתן להגיע ל"זמן מתן תורתנו" וללמוד תורה באופן הראוי.

מצוות, הטרדות והדאגות מענייני העולם מבלבלות ומפריעות, ולא מניחות לו לעסוק בעבודת השם כראוי.

וכאן בדיוק אנו נדרשים להשתמש בערך ה'חירות'. עלינו לגשת לעבוד את השם כ"בני חורין", משוחררים מטרדות ודאגות.

חז"ל אמרו: "לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן". ללימוד התורה צריך לגשת כמו "אוכלי המן" במדבר, שלא הייתה להם כל סיבה לטרדה ודאגה. את מזונם קיבלו מן השמים מידי יום, את

הוא אינו 'מובטל'...

כאילו אין עסקים הממתינים לו. וכך גם בנוגע ללימוד התורה: כאשר יהודי בוחר באיזה שיעור תורה להשתתף, עלול הוא לטעות ולהעדיף לימוד קליל בלבד, למרות ששישירותו מאפשרים לימוד עיוני יותר. 'הרי בלתי אפשרי לחשוב שתי מחשבות בו זמנית', אומר הוא לעצמו, 'ואין אוכל לאמץ את כוח המחשבה בלימוד בעוד שאני טרוד בענייני העסק?!'. וזו כמובן טעות, כי אם יש לו יכולת ללמוד בעיון, עליו לעשות זאת.

עיקרון זה בא לידי ביטוי בהוראת התורה, כי העיסוק בענייני הגוף - אכילה ושתיה, ובפרט העיסוק במסחר, זמנם הוא רק לאחר התפילה והלימוד שלאחריה.

יהודי הקם בבוקר ומתפלל, עלול לטעות ולחשוב שכדי להקדים לצאת לעסקים עליו למהר ול'חטוף' את התפילה, לוותר על הכוונה בתפילה או על תפילה בציבור. הוא הרי אינו 'מובטל', ועליו למהר כדי לעסוק במסחר... אך זוהי כמובן טעות. בשעת התפילה עליו להרגיש "בן חורין",

להאמין

ליבם ובתוקף רב שה' יוציא אותם מהגלות, עד ש"יקדו וישתחוו" על הבשורה הטובה.

וזהו הוראה ונתינת כוח עבורנו: גם כאשר לא רואים בדרך הטבע כל מוצא כיצד אפשר לעסוק בתורה ובמצוות בלי טרדות ובלבולים, צריכה להיות אמונה בתוקף חזק, שבבוא הזמן בו עליו ללמוד תורה ולהתפלל אזי הוא נעשה "בן חורין", וביכולתו להתעלות מעל הטרדות ולעסוק בתורה כמו "אוכלי המן".

מחג הפסח אנו מקבלים את הכוח לכל השנה, שבזמן התפילה והלימוד נוכל להיות "בני חורין". נוכל להניח בצד את הטרדות, ולהתפלל וללמוד ברוגע ובשימת הלב הדרושה.

כשבני ישראל התבשרו על היציאה ממצרים, הם היו נתונים תחת שיעבוד קשה, וסגורים במדינה שאפילו עבד לא יכול היה לברוח ממנה. אך בכל זאת, כאשר בא משה ואמר להם "פקד פקדתי אתכם", אזי "ויאמן העם". הם האמינו בכל

יהלומים מבלבלים

פעם הגיעה אליו הזמנה מסחרית גדולה, שיכלה להניב רווח נאה, אך הוא היה עדיין באמצע התפילה או הלימוד ולא היה פנוי לכך. לאחר שהמתינו לו זמן ממושך, ועברו כבר שעותיים לאחר חצות היום, נכנס אחד מבני משפחתו להודיע שממתינים לו בחוץ עם עסקה גדולה. בתגובה, הפטיר החסיד ואמר: "לא נותנים ליהודי מנוחה... עדיין לא הנחת תפילין של רבינו תם, וכבר 'מבלבלים' לי את המוח' בענייני יהלומים!"... (מבוסס על שיחת אחרון של פסח תשל"ג)

כדי להמחיש מהו היחס הנכון כלפי התפילה ולימוד התורה, סיפר הרבי באחת ההזדמנויות את הסיפור הבא:

החסיד ר' מאניש מאנעסזאהן, מחסידי הרבי הרש"ב, היה סוחר גדול באבנים טובות, ואף עמד בקשרי מסחר עם המלוכה. למרות זאת, סדר יומו היה בנוי כך שהיה מתחיל את העיסוק במסחר רק לאחר לימוד החסידות, עבודת התפילה ולימוד שיעור קבוע אחר התפילה, כך שהיה מתחיל את יום המסחר רק לאחר חצות היום...

משלוח מיוחד

עוברים לקבל את המצות ישירות מידי הקדושות של הרבי, ולאחר האירוע הלבבי בתשל"ח התצבעה חלוקה זו באמצעות אברכי ה'כולל'. רגע השיא של משלוח המצות, התרחש ביום שבו יצאו המצות לשדה התעופה. הרבי היה

לק בלתי נפרד מההכנות לחג הפסח אצל חסידי חב"ד בארץ הקודש, היה קבלת המצות מהרבי. בשונה מחלוקות ה'דולרים' או הקונטרסים וכדומה, להן זכו בדרך כלל רק מי שזכה להסתופף בד' אמותיו

של הרבי, חלוקת המצות הייתה יוצאת מן הכלל, וגם החסידים תושבי ארץ הקודש זכו לאכול על שולחן הסדר פיסת מצה מהרבי.

את משלוח המצות לארץ החל הרבי בשנת תשי"ז. בתחילה יועדו המצות לתושבי כפר חב"ד, כאשר בנוסף זכו לקבל מהן עסקני אנ"ש, אישי ציבור נבחרים, ואף קרובי המשפחה של הרבי. כאשר הוקמה שכונת 'נחלת הר חב"ד' בקרית מלאכי, החל המשלוח להיות מיועד גם עבור תושבי ה'נחלה', עד שבשנים המאוחרות הפך למיועד עבור כלל אנ"ש בארץ הקודש.

מדי שנה, בב' בניסן או בסמוך לו, נערכה אפייה ייעודית עבור המשלוח לארץ, ולמקומות נוספים בעולם בהם התקיימו סדרים ציבוריים. היה זה בנוסף למצות המצווה שנאפו בערב פסח עצמו, ומהן חילק הרבי לציבור החסידים בשעות אחר הצהריים של ערב פסח (בשנים הראשונות היו

את המצות לתא הנוסעים, אך גם כשעברו לשלוח אותן בקונטיינר מיוחד ונקי בבטן המטוס, הרבי עמד על כך שהשליח המיועד יהיה על אותה הטיסה.

מי שריכוז את המשלוח היה הרב יקותיאל ראפ, שהיה הממונה על פעילות חב"ד בשדה התעופה. הרבי היה מתעניין אם הכול סודר כראוי, ומבקש שידווחו למזכירות לאחר יציאת המשלוח את הפרטים המדויקים אודות ביצוע המשלוח.

הרבי היה מחלק לכל אחד מהנוכחים במעמד העתק מה'מכתב כללי' שיצא לאור לקראת חג הפסח ושטר דולר לצדקה. בנוסף לכך הרבי היה נותן חבילה מיוחדת של שטרות עבור הממונים על חלוקת המצות בארץ הקודש, על מנת שיחלקום לצדקה יחד עם המצות.

אחד הרגעים המיוחדים בהקשר למשלוח זה, היה ה'ליווי' של הרבי. בשנים המוקדמות יותר, המעמד האמור היה נערך בבניין הספרייה. לאחר שארזו את המצות למשלוח, היה הרבי היה יוצא בחזרה לחדרו, ובדרך היה נעצר ונעמד על מרפסת בנין הספרייה, ו'מלווה' את המצות שהוכנסו למכונית במבטו.

כאשר המעמד עבר ל'גן עדן התחתון', הרבי לרוב לא יצא החוצה. אולם, בשנת תשמ"ט, במעמד אותו מתעדות התמונות המובאות כאן, אירע דבר מופלא: הרבי יצא במיוחד, ליווה את המצות ממש עד למכונית, ונעמד שם, בחוץ, מלווה בעיניו הקדושות את משלוח המצות היוצא לדרכו אל עבר החסידים בארץ הקודש, עד שהמכונית עם המצות נעלמה מן העין.

יוצא ל'גן עדן התחתון', המבואה הסמוכה לחדרו הקדוש, שם רוכזו ארגזי המצות.

ראשית היה הרבי עורך הפרשת חלה. מעל כל הארגזים פרסו נייר כדי ליצור 'צירוף סל' לכל המצות. הרבי היה פותח את הסינור, מברך, ומכניס את ידו מתחת לנייר כדי להפריש חלה מכל ארגז וארגז. העומדים שם יכלו לראות את המאמץ הניכר על פני הקודש; המצות כבר היו ארוזות היטב בנייר קשיח, והרבי שבר את חתיכות המצה יחד עם נייר האריזה. את פיסות המצה שהופרשו הניח במעטפה חומה שהחזיק המזכיר.

המצות לארץ הקודש היו נשלחות באמצעות שליח ייעודי, שהיה נוסע באותה עת לארץ הקודש. במעמד המתועד בתמונות כאן, השליח היה הרב יוסף יצחק אהרנוב, מי שמכהן כיום כיו"ר אגודת חסידי וחב"ד וצעירי אגודת חב"ד בארץ הקודש.

על פי הוראת הרבי, המצות נשלחו דווקא בחברת אל-על ובמטוס נוסעים, ולא במטוס מטען. בשנים הראשונות השליח היה לוקח עימו

קושיות שיוצאות מהלב

איך הופכים את 'טקס' ארבע הקושיות לדיאלוג משמעותי, וכיצד רגעי השאלה והתשובה של ליל הסדר מעצבים את ה'גאווה היהודית' של הילד לאורך השנה כולה? מבט חינוכי על "מה נשתנה", לאור שיחותיו של הרבי

הילדים הם הפותחים

שממשיך הרבי באותה שיחה:

ילד יהודי להוט ונמשך מטבעו לכל ענייני יהדות.

ועד כדי כך, שכן הוא אפילו בזמן ומצב הגלות. וכפי שהיה בגלות מצרים, שדווקא ילדי ישראל "הם הכירוהו תחילה", הם היו אלו שהתקשרו עם הקב"ה, נתן התורה ומצוה המצוות, עוד לפני הוריהם.

ולכן, בבוא יום-טוב, ובפרט חג הפסח, "ראשון לרגלים" - הרי התחלת כל ענייני היום טוב היא מסביבו של הילד, כך שבראש ובראשונה פותח הילד - "כי ישאלך בנך".

מן הצד השני, הדבר מדגיש לנו ההורים את גודל האחריות במלאכת החינוך וההשפעה על הדור הבא.

לו היינו מסתפקים ביציאת מצרים האישית שלנו, היינו יכולים להתחיל את ההגדה ישירות מן ההסבר והתשובה - "עבדים היינו".

אולם העובדה שאנו פותחים דווקא בשאלות הילדים מלמדת, שכמו שביציאת מצרים דרש משה רבינו בתוקף מפרעה שגם הילדים יהיו שותפים מלאים ("בנערינו ובזקנינו נלך"), כך גם ב"יציאת מצרים" שאנו מציינים בלילה זה, עלינו לשתף אותם באופן פעיל כבר מהרגע הראשון.

ובלשונו של הרבי, בהתוועדות י"א ניסן תשל"ג²:

כשמדובר אודות יציאה ממצרים - לא די בכך ש"הוא (בעצמו) יצא ממצרים", אלא עניין זה צריך להיות - כדברי משה - "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו".

ובאופן כזה מתחילים את ה"סדר" שהוא "זכר

בליל הסדר תופס עניין חינוך הילדים את המקום המרכזי, כאשר אחת המצוות העיקריות של הלילה היא "והגדת לבנך" - החובה לספר לילדים את סיפור יציאת מצרים.

העובדה שכל סדר ההגדה וענייני הלילה סובבים סביב הילדים, מודגשת בכך שהדבר הפותח את הערב כולו הוא דווקא שאלתם של הילדים: "מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות".

כך אומר הרבי בשיחה לילדים בכינוס צבאות ה' בחול המועד פסח תשמ"ה¹:

"ליל הסדר" - קבעה תורתנו הקדושה, ב"שולחן ערוך", שהתחלת ה"סדר" הוא - בעניין של "כי ישאלך בנך".

התחלת "ליל הסדר" היא - בשאלתו של ילד יהודי "מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות", ורק לאחריו כן משיב לו האב, או ראש החבורה, "עבדים היינו כו'", ועל זה סובב והולך כל "ליל הסדר";

- כל ענייני התורה שנאמרים במשך הלילה, וכל ענייני המצוות והמנהגים שמקיימים במשך הלילה, הכל כאשר לכל בא בהמשך וכתשובה על שאלתו של ילד יהודי!

הרבי רואה בכך בראש ובראשונה עובדה המדגישה את מעלתם וחשיבותם של ילדי ישראל.

כבר בסיפור גלות מצרים נאמר על הילדים כי "הם הכירוהו תחילה"; כלומר, הקשר הפנימי שלהם עם הקב"ה קדם לקשר של הוריהם, ובעקבותיהם הגיעו גם ההורים.

כך גם בליל הסדר - הילדים הם המובילים. כפי

2. תורת מנחם כרך עב, עמוד 50.

1. תורת מנחם תשמ"ה כרך ג, עמוד 1778.

ליציאת מצרים – לא בפסקא "עבדים היינו", אלא בשאלה של הילדים: "מה נשתנה", ומיד עונים על שאלתם.

שאלות שיוצרות עניין

ברגעים כה משמעותיים של פתיחת ליל הסדר, בוחרת התורה למקד את היחס לילדים באופן ייחודי: אנו לא מסתפקים בסתם סיפור דברים או התייחסות כללית, אלא בונים את הערב כולו במבנה של שאלה ותשובה דווקא.

זהו כמובן חלק מובנה מסיפור ההגדה, בהתאם לציווי המופיע בתורה: "כי ישאלך בנך... ואמרת". אך מעבר לציווי היבש, קיים כאן מהלך פדגוגי שנועד לחזק את השיח עם הילד ולהעניק לו משמעות רבה יותר.

קיים הבדל מהותי בין דיבור רגיל לבין מענה המגיע כתגובה לשאלה. מענה לשאלה מציב את המשיב מול אתגר, ואת השואל בציפייה לשמיעת המענה. כך שני הצדדים 'מרוויחים', ונתינת התשובה נעשית מתוך 'חיות' ושימת לב יתרה, הן אצל השואל והן אצל המשיב.

לכן, שאלות "מה נשתנה" אינן רק טקס טכני, אלא הן הכנה חיונית למצוות "והגדת", המבטיחה שהסיפור יועבר וייקלט בצורה הטובה ביותר.

וכך מבאר הרבי, בשיחת ליל שני של חג הפסח תשכ"ח³:

בעניין זה ש"והגדת" בא בתור תשובה על שאלה – יש כמה מעלות:

כאשר מסירים שאלה וקושיא, שעניינה העלם והסתר – אזי התשובה היא ביתר חיות.

– יכולה אומנם להיות חיות גם כאשר העניין בא בדרך "אור ישר" [= אמירה ישירה, ללא שאלה מקדימה]; אבל אין זה דומה

ל"חיות" שיש בעניין בשעה שמסירים את ההעלם של השאלה.

ומעלה נוספת – שבאופן כזה יש לו "כלי", מקבל ושומע... והרי רואים במוחש שכאשר ישנו "מקבל", אזי נאמר העניין באופן אחר לגמרי.

ונוסף לזה יש מעלה גם בנוגע למי ששואל את השאלות – שעל ידי זה ששואל, ומסירים ממנו את השאלה, אזי מוציאים אותו מההעלמות וההסתרים – "מצרים" – שלו.

שאלה משמעותית

עצם העובדה שהילד שואל ומתעניין, משמשת סימן מובהק לכך שהשקענו בחינוך שלו כראוי. הדבר מעיד שהילד אינו רק נוכח פיזית בשולחן הסדר, אלא הוא קשוב ומחובר למתרחש; הוא מתבונן בנעשה סביבו, מבחין בשינויים, וכאשר הוא רואה דבר חריג – הוא מבקש להבין את פשרו. ובלשונו של הרבי, בשיחת יום שני של חג הפסח תשל"ב⁴:

שאלת "מה נשתנה" מורה על שלמות עניין החינוך (הן מצד האב והן מצד הבן).

היינו, שהאב מקיים מצוות "והגדת לבנך", ופועל על הבן שלא זו בלבד שיהיה נוכח ב"סדר", אלא גם יביט וישים לב לכל פרטי העניינים, וכשיראה דבר בלתי רגיל, ישאל "מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות".

בשיחה שנשא בפני הילדים בחג הפסח תשמ"ו⁵, הפך הרבי את הנקודה הזו להוראה מעשית עבור הילדים עצמם: להרגיל את עצמם לשאול ולהתעניין תמיד.

הדבר נכון הן בנוגע להסבר אודות פרטים טכניים, בדומה לשאלות ה"מה נשתנה" בליל הסדר, והן במבט רחב יותר על החיים: כיוון שכל דבר בעולם קשור לעבודת

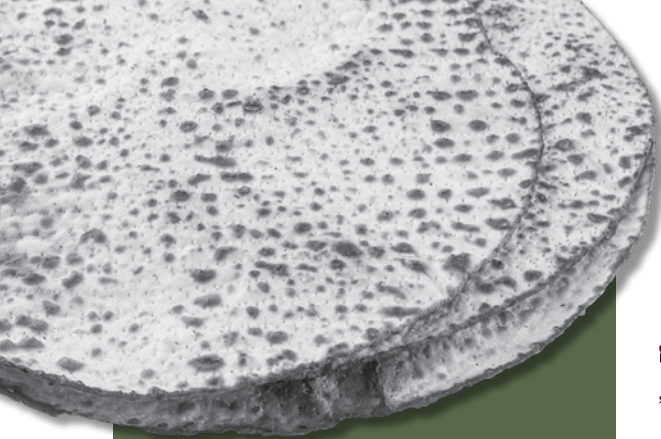
מענה לשאלה מציב את המשיב מול אתגר, ואת השואל בציפייה לשמיעת המענה. כך שני הצדדים 'מרוויחים'.

4. תורת מנחם כרך סח, עמוד 133.

5. תורת מנחם תשמ"ו כרך ג, עמוד 116.

3. תורת מנחם כרך נב, עמוד 249.

השם, על הילד לפתח 'סקרנות חסידית' ולשאל בנוגע למאורעות המתרחשים סביבו - כיצד הדבר הזה קשור לתורה ויהדות:

כיוון שהעניין ד"הבן שואל" הוא ציווי בתורה הנקראת "תורת חיים", הוראה בחיי היום יום - יש ללמוד מכך הוראה: שהילדים צריכים להתבונן בנעשה סביבם, ואם עדיין לא למדו, עליהם לשאול מיד: מהו תוכן וטעם הדבר?

ובוודאי יש להם הורים ומחנכים טובים, שיסבירו להם כראוי, כיצד הדבר שהם רואים, קשור בענייני יהדות ובענייני התורה, השייכים לילד ולמשפחתו - על דרך ובדוגמת ההסבר על ארבע הקושיות בליל הסדר, שזהו עניין כללי ביהדות, עניין הקשור לכל עם ישראל, עד סוף כל הזמנים.

הרבי לא הסתפק בפנייה לילדים; הוא נהג לפנות גם לאבא בשאלה המפתיעה: "האם הכנת כבר את התירוצים?"

תירוצים מוכנים

בהזדמנויות רבות, בעת חלוקת הדולרים בימים הסמוכים לחג הפסח, פנה הרבי להורים שעברו לפניו עם ילדיהם והתעניין אצל הילדים אם הם כבר מוכנים עם "ארבע הקושיות". אך הרבי לא הסתפק בפנייה לילדים; הוא נהג לפנות גם לאבא בשאלה המפתיעה: "האם הכנת כבר את התירוצים לענות לו?"

בתיעודי הווידאו ניתן לראות כי לרוב האנשים קיבלו זאת בחיוך, כאמירה בדרך צחות, אך מאחורי השאלה הזו עומדת דרישה אמיתית ומשמעותית.

הדבר רמוז כבר במבנה של ההגדה: עוד לפני פסקת "מה נשתנה", אנו פותחים את חלק ה'מגיד' בפסקה "הא לחמא עניא". פתיחה זו נראית לכאורה תמוהה; הרי תוכן הפסקה - המספר על לחם העוני שאכלו אבותינו בעת שעבוד מצרים - דומה מאד לתשובה "עבדים היינו" שאנו עונים לילד. מדוע אם כן אנו מקדימים את התשובה עוד לפני שהילד שאל?

הרבי רואה בכך קריאה חשובה לאב: עוד לפני שהילד ניגש לשאול, עליך לוודא שיש לך אכן מה לענות לו. עליך להיות מוכן ומלא בתוכן.

וכך אומר הרבי, בהתוועדות אחרון של פסח, תשל"ב:

תוכן הפיסקא "הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים" הוא כמו תוכן הפיסקא "עבדים היינו לפרעה במצרים", שזהו המענה על השאלה "מה נשתנה".

...ומכאן למידים - בדרך אגב - הוראה להורים:

אין להסתפק בכך שמגדלים ומחנכים את הילדים כדבעי. חינוך הילדים הוא אומנם עניין נעלה ביותר, כפי שאומרים בכל יום בקריאת שמע: "ושננתם לבניך", וכן בפרשה שנייה דקריאת שמע: "ולימדתם אותם את בניכם", אבל אי אפשר לצאת ידי חובה בכך, אלא גם ההורים עצמם חייבים ללמוד תורה ולקיים מצוות.

ועניין זה מרומז בהגדה - שאף שעיקר עניינה הוא "והגדת לבנך", ובאופן ש"כנגד ארבעה בנים דיברה תורה", שכל ילד יהודי (כולל גם "ילד" בידיעות), מבלי הבט על מעמדו ומצבו, צריך להסב לשולחן-הסדר - הנה עוד לפני ש"הבן שואל", מקדימים ובוחנים את האב אם הוא יודע מה שכתוב בהגדה; וכאשר האב, ראש הבית, אומר "הא לחמא עניא כו'", ומכריז "כל דכפין ייתי ויכול וכו'", אזי יודעים שזהו בית שראוי להיות דירה ומשכן לו יתברך...

בהמשך אותה התוועדות הרחיב הרבי את הנקודה: חובת ההורים להיות מוכנים אינה

הלב"; כלומר, האם הוא שואל את הקושיות מתוך הרגש לבבי.

והסביר הרבי (מתוך הדברים שהעלה הרב פעלער על הכתב לאחר החג והרבי הגיהם):

הבן השואל מתקשה להבין. הרי אשתקד ראה כבר את כל חגיגת הסדר - שאל את השאלות וקיבל תשובה. ואם כן: לשם מה חוזרים ועושים השנה את הכל מחדש? והרי ביהדות אין עניין של "Ceremonies" [טקסים]? זוהי שאלה שהבן שואל (או, עליו לשאול) בהרגש הלב.

בהמשך לכך, גם השאלה הנוספת שהפנה הרבי לילד, האם אביו "יודע את התשובות" - מכוונת ל"תשובות" על השאלה הלבבית הזו של הילד:

ועל זה באה התשובה של האב: "עבדים היינו לפרעה במצרים וכו'". כלומר: אין הכי נמי שגם אשתקד חגגנו את הסדר עם כל הפרטים וכו' - [אך] זה היה חגיגת ה"יציאת מצרים" של אשתקד;

ואילו מה שאנו חוזרים השנה וחוגגים (מטבילין וכו') מחדש - זהו עבור ה"יציאת מצרים" שלנו השנה. ועל דרך "בכל דור ודור - ובכל יום ויום - חייב אדם כו' [לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים]", וכהביאור בדא"ח [בתורת החסידות] בעניין יציאת מצרים.

ועל כך הוסיף הרבי, בכתב יד קודשו (על מכתבו של הרב פעלער, בו פירט את כל האמור):

כולל - שיסבירו בלבביות כזו - שיתורצו הקושיות ויבטלו בהרגשו של הבן (שירגיש שיצא ממצרים עתה).

כלומר: המענה הוא לא רק טקסט או מידע שהילד אמור לקבל, אלא חלק חשוב מן התשובה הוא הצורה שבה היא נאמרת.

כאשר הילד לא רק שומע את הדברים, אלא שומע הסבר שבוקע מרגש ליבו של האב, ש'חוה' ומרגיש את היציאה העכשווית ממצרים, התשובה אכן מתקבלת אצלו כראוי.

מענה אישי

את המענה לשאלות הילדים טורחת התורה לנסח באופן פרטני עבור כל אחד מסוגי הבנים - "כנגד ארבעה בנים דיברה תורה". זהו אינו עניין של מה בכך; התורה, שדרכה לקצר במילים

מצטמצמת רק לקושיות של ליל הסדר, אלא היא דרישה כללית לחיות חיי תורה, כדי שיוכלו להוות מקור לתשובות עבור סקרנותם של הילדים בכל ימות השנה:

כדי שיוכל להיות העניין ד"והגדת לבנך", צריכים ההורים להיות מוכנים לכך שהילדים ישאלו אותם את השאלות שיש להם בענייני יהדות (כולל גם שאלות שלא נתפרשו בהגדה, באופן ד"תן לחכם ויחכם עוד"), ולהשיב להם על שאלותיהם. ובשביל זה יש צורך - לכל לראש - שההורים בעצמם יחיו את חיי היום-יום על פי תורה.

מענה לבבי

בין השנים תשי"ב לתשמ"א, לפני שהיה עורך את הסדר בעצמו, נהג הרבי לבקר במוסדות החינוך בשכונה שבהם נערך "סדר" עבור התלמידים.

כאשר ביקר הרבי ב'מכון חנה' בשנת תשל"ז, ערך שם את ה"סדר" עבור הבנות השליח הרב משה פעלער. לקראת תום הביקור, בעת שעלה במדרגות בדרכו החוצה, התעניין הרבי אצל המזכירים מי ישאל את ארבע הקושיות בעת ה'סדר'. הם השיבו כי בנו של הרב פעלער יהיה זה שישאל.

לצד מעקה המדרגות עמד הילד מענדל פעלער, ולפתע פנה אליו הרבי ושאל האם הוא כבר יודע את ארבע הקושיות. באותם רגעים, הוא עמד במרחק מה ולא הצליח לשמוע את השאלה. הוא התקרב מעט, והרבי חזר על השאלה. לאחר שהשיב בחיוב, שאל הרבי שוב: "By heart?" (בעל-פה?), ומענדל אישר גם את זאת.

שוב פנה הרבי אל מענדל ושאלו, בהצביעו על אביו שעמד בסמוך: "האם הוא יודע את התשובות?"... למשמע הדברים חייכו כל הסובבים, ובכך תם הביקור באותו הלילה.

למחרת, לאחר תפילת החג, נקרא הרב פעלער לחדרו הקדוש של הרבי. כאשר הגיע הבחין כי הרבי עומד בפתח החדר, בעודו עטוף בטלית. הרבי ביקש להבהיר לו ששאלותיו מאמש לא היו 'דברי צחות'.

הרבי הסביר שהכוונה בשאלתו לבן הייתה לא רק אם הוא יודע את הקושיות 'בעל פה', אלא כמשמעות הביטוי באנגלית "By heart" - "עם

ציור: זלמן קליינמן

המענה הוא לא רק
טקסט או מידע שהילד
אמור לקבל, אלא חלק
חשוב מן התשובה הוא
הצורה שבה היא נאמרת.

אותן משפחות, שזכו לחוות על בשרם את היציאה
משעבוד לגאולה.

במהלך אותה שיחה של ליל חג הפסח, לפני
שהחל לבאר את העניין של "מה נשתנה", ביקש
הרבי שאחד האורחים מרוסיה, ומה טוב אחד
הילדים, ישאל את ארבע הקושיות.

הרבי הורה ל"ועד המסדר" לארגן זאת, ושני
ילדים מיהודי רוסיה ניגשו אל הרבי. הרבי ציווה
שיאמרו "לחיים", ואחר כך אמרו "מה נשתנה",
וכמנהגנו הקדימו: "טאטע איך וועל באַ דיר
פרעגען פיר קשיות" [= אבא אני רוצה לשאול
אותך ארבע קושיות]. הרבי חיך, ואחר כך אף
ציווה לנגן 'ניגונים רוסיים'.

לאחר מכן, הביא הרבי את ביאור אדמו"ר
הרש"ב ל"מה נשתנה" על פי חסידות⁸, בו "הלילה"

ולחסוך בביטויים, בוחרת כאן להרחיב ולפרט
תשובה ייחודית לכל סוג של ילד.

פירוט זה בא ללמדנו באיזה אופן ובאיזו שימת
לב עלינו לגשת לענות לילדים. אל לנו להסתפק
בתשובה קצרה וכללית שתשאיר את הילד
עם 'שיעורי בית' לחקור בעצמו. עלינו לרדת
לפרטי העניין ולענות לו באופן המותאם לאופיו
ותכונותיו הייחודיות.

וכך אומר הרבי, בהתוועדות י"א ניסן תשל"ג⁹:

היכן מצינו בחומש (תורה שבכתב) העניין
ד"כי ישאלך בנך מחר"? – רק בקשר לחג הפסח,
ולא רק פעם אחת, אלא "כנגד ארבעה בנים
דיברה תורה", והיינו, שהתורה מבהירה לא רק
מה צריך לענות בכלל על שאלות הילדים, אלא
היא נכנסת גם לפרטי הדברים.

וזאת, למרות שתורה שבכתב לגבי תורה
שבעל פה היא כלל דכלל, ואילו הפרטים באים
רק בתורה שבעל פה – הנה בנוגע ל"ישאלך
בנך", אומרת התורה לא רק מענה כללי שהוא צד
השווה לכל ארבעת הבנים, אלא מפרטת מענה
פרטי לבן חכם: "חכם מה הוא אומר", ועל דרך זה
בנוגע להפכו, "מה הוא אומר", וכן בנוגע לשאר
סוגי הבנים, כל אחד בפני עצמו.

וההדגשה בזה... שצריך מיד להיות מוכנים
להבהיר בנוגע לבנים בדור שלאחרי זה, "מחר",
ולא להסתפק במענה כללי ולסיים לאחר זה
"זיל גמור" (לברר בעצמך). אלא לענות לכל אחד
מהבנים מתוך התייחסות מיוחדת ונוסח מיוחד,
כפי שכל פרטי הדברים נתפרשו בתורה שבכתב.

הרבי מסביר לילדים

בהתוועדות שערך הרבי בצהרי יום א' של חג
הפסח תשל"ב, אירעה התרחשות מיוחדת.

לקראת י"א ניסן של אותה שנה (יום הולדת
השבעים), הגיעה אל הרבי, על פי הזמנתו, קבוצה
של משפחות שהצליחו לצאת באותה תקופה
מרוסיה והשתכנו בארץ הקודש. היה זה מאורע
מיוחד שאף בא לידי ביטוי בשיחות הקודש בעת
ההתוועדויות. כאשר הרבי מקשר בין יציאת
מצרים של אז ל"יציאת מצרים" האקטואלית של

8. הובאה ב'היום יום', י"ט ניסן.

9. תורת מנחם כרך עב, עמוד 50.

מתאר את הגלות, ו"הלילה הזה" מתאר את הגלות האחרונה שאנו נמצאים בה, כאשר כל הקושיות מתארות את פרטי השינויים שיהיו בגאולה מן הגלות האחרונה דווקא ("מה נשתנה הלילה הזה").

באופן נדיר ומיוחד, ביאר הרבי את ארבע הקושיות כפי שהן על פי חסידות, בשפה פשוטה ובהירה המובנת לילדים - "כדי שגם השואל יבין".

לדוגמה, כך ביאר הרבי את הקושיה השלישית - "שבכל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות, הלילה הזה מרור":

ירקות - אינם דבר המוכרח כמו לחם, אלא עניינם הוא ללפת את הפת. והיינו, שכאשר אוכלים פת יחד עם ירקות אזי האכילה היא עריבה יותר.

ועל זה נאמר "הלילה הזה מרור" - שבזמן הגאולה העתידה, ש"כולם ידעו אותי", יהיה התענוג והעריבות בעניין האלוקות, ולא תהיה תאוה ועריבות בעניין האכילה, כך, שהאכילה תהיה רק בגלל ההכרח לקיום הגוף, ואילו הגשמיים מצד עצמה תהיה בבחינת "מרור", כיון שמצטער על הזמן שצריך להקדיש לאכילה.

דאף שזהו דבר המוכרח לקיום הגוף, הרי מוטב היה אם הקב"ה היה בורא את האדם באופן שלא יהיה זקוק לאכילה... ובכל אופן, בשלמא דברים המוכרחים - מהיכי תיתי, אבל ענייני מותרות בוודאי לא יהיו, להיותם דבר מר.

ועניין זה מבין גם ילד קטן - כפי שרואה בעצמו שכאשר הוא עסוק באמצע המשחק, ואימו קוראת לו לבוא ולאכול, צועק, שאינו רוצה לאכול, אלא להמשיך לשחק, כיוון שהמשחק הוא יקר וערב אצלו

יותר מאשר האכילה, אלא שמוכרח לאכול - אם בגלל שמצוים עליו, או בגלל שאומרים לו שאם לא יאכל, לא יהיה לו כוח לשחק... אבל האכילה כשלעצמה נחשבת אצלו ל"מרור", כיוון שהיה מעדיף לשחק באותו זמן.

ומזה מובן, שבשעה שגדל ומבין שיש דברים חשובים ויקרים יותר... הנה כשמבין שלימוד התורה חשוב ויקר יותר מאשר אכילה, אזי מצטער על כך שצריך להפחית מזמן הלימוד לצורך האכילה, כיוון שעניין האכילה הוא אצלו דבר זול, ולכן הרי זה נחשב אצלו כמו "מרור".

וזוהו ש"בכל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות" - שבשאר הגלויות היו זמנים שיהודי התנהג כדבעי, שעיקר עניינו היה לימוד התורה, ואילו עניין האכילה היה אצלו בבחינת "מרור", אבל היו זמנים שהייתה אצלו עריבות בעניין האכילה שהיה אצלו בבחינת "ירקות";

מה שאין כן "הלילה הזה" - בגאולה מגלות האחרון - יהיו כל העניינים הגשמיים בבחינת "מרור".

מה נשתנה ילד יהודי?

בשיחה שנשא לילדים בעת כינוס "צבאות השם" בשנת תשמ"ה¹⁰, הרחיב הרבי והסביר כי לשאלת ה"מה נשתנה" והתשובה עליה, יש משמעות רחבה המקיפה את כללות הנהגתו של הילד היהודי לאורך השנה כולה.

אנו דורשים מן הילד להיות "נשתנה" באופן תמידי - להיות שונה ומובדל בהנהגתו מילדי אומות העולם ומאלו המחקים את דרכיהם. מה שעלול להציף אצל הילד השאלה: "מה נשתנה?" מדוע עליי להיות שונה?!

אך לאחר התשובה שהילד מקבל ומפנים

אנו דורשים מהילד להיות שונה ומובדל בהנהגתו מילדי אומות העולם ומאלו המחקים את דרכיהם. מה שעלול להציף אצל הילד את השאלה: "מה נשתנה?" מדוע עליי להיות שונה?!

10. תורת מנחם תשמ"ה כרך ג, עמוד 1779.

9. תורת מנחם כרך סח, עמוד 120.

בליל הסדר, השאלה הזו כבר אינה מתעוררת. הוא יודע שהקב"ה הוציא אותו ממצרים, וממילא הוא שונה ומיוחד מצד עצם מהותו:

כאשר בא משהו ושואל: "מה נשתנה ילד יהודי מכל שאר ילדי אומות העולם?"

משיבים לו: "עבדים היינו לפרעה במצרים ויוציאנו ה' אלוקינו משם... ואילו לא הוציא כו' הרי אנו כו' משועבדים היינו לפרעה במצרים", ומכיוון ש"עשה לאבותינו ולנו את כל הנסים האלו, הוציאנו מעבדות לחירות... מאפלה לאור גדול ומשעבוד לגאולה" – הרי פשוט שכל אחד ואחת מישראל, החל מילדי ישראל, צריך לקיים את כל הוראותיו של הקב"ה, הרמטכ"ל של "צבאות השם", שהוציא אותו "מעבדות לחירות... ומשעבוד לגאולה".

– ובפרט ש"ה' ניצב עליו... ומביט עליו ובוחר כליות ולב אם עובדו כראוי" (כפי שאמרתם זה עתה ב"ב הפסוקים ומאמרי חז"ל) – וכל זה – גם במחיר של "נשתנה", שצריך להיות שונה מכל שאר ילדי אומות העולם!

ועניין זה (שילד יהודי "נשתנה" משאר ילדי אומות העולם) בא לידי ביטוי הן בחג הפסח – על ידי קיום המצוות של אכילת מצה, ד' כוסות, ושאר המצוות דלילה ויום זה, והן בשאר הלילות והימים שבכל השנה – בכל ענייני הנהגתו.

ולדוגמא: באכילה ושתייה – שונה וניכר ילד יהודי בכך שאוכל ושותה דברים כשרים בלבד; בלבוש – ילד יהודי לובש ציצית, וילדה יהודייה לבושה באופן של צניעות, וכיוצא בזה בכל שאר העניינים, שבכולם שונה הוא מכל שאר ילדי אומות העולם.

וכאמור, בבואנו מ"ליל הסדר", שוב אין מקום לשאלה "מה נשתנה" – שהרי שמע כבר ב"ליל הסדר" ש"עבדים היינו לפרעה במצרים ויוציאנו ה' אלוקינו משם כו'", "מעבדות לחירות כו' ומשעבוד לגאולה", ובמילא, מבין בפשטות את הסיבה לעובדת היותו שונה ("נשתנה") מכל שאר ילדי אומות העולם.

נחתום רשימה זו בדבריו של הרבי בהתוועדות האמורה באחרון של פסח תשל"ב, לאחר שהזכיר את ביאור ארבע הקושיות על פי חסידות, המכוונים לייחודיותה של הגאולה השלמה מן הגלות האחרונה:

ויהי רצון שיגיע כבר הזמן שבו יתקיימו בפועל כל העניינים שנתבארו בד' הקושיות בנוגע לגאולה העתידה.

וכשם שתורצו ד' הקושיות הנ"ל – יתורצו בקרוב כל הקושיות והאיבעיות, כהראשי תיבות ד"תיק"ו": תשבי יתרץ קושיות ואיבעיות.

ועד שנזכה לשמוע ה"קול מבשר מבשר ואומר", ש"אומץ ישעך בא", בקרוב ממש.

<<< המשך מעמוד 17

הפך מציאותו, שהרי מציאותו היא חלק אלקה ממעל ממש, ומציאות זו צריכה להיות בגלוי, עד שתנהיג את כל ענייניו, מחשבתו דבורו ומעשיו, בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך.

וזהו "בכל דור ודור חיב אדם לראות את עצמו כאלו הוא יצא ממצרים", ד"בכל שורה ושורה", בכל מצב ומדרגה שיהיה, חל עליו החיוב לעלות בקדש ולצאת ממצר וגבול זה.

וגם כשעולה ממדרגה אחת, הרי אחר כך הוא מרגיש שגם מצבו הנוכחי הוא בבחינת מצר וגבול, וצריך לצאת ממצרים.

סתרם²⁴. ואחר כך עלה בשלב אחר שלב, דרגא אחר דרגא, עד ש"ראשו מגיע השמימה".

דכל דרגא לגבי הדרגא שלאחריה היא בבחינת **מצרים**, מצרים וגבולים, וצריך שיצא מהמצרים וגבולים, והיציאה צריכה להיות "ביד רמה".

ועוד זאת, שהוא מעלה בקדש, דגם הדרגא שהגיע אליה זה עתה, שהיא בבחינת 'יציאת מצרים' לגבי דרגתו הקודמת – הרי גם כה נעשה לו צר והגבלה, ועד שהוא מרגיש שהגבלה זו היא

24. כמו שכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר (סה"מ קונטרסים ב שיט, א).

פרשת צו

"היא העולה!"

אפשר להגיע לתענוג אמיתי.
זהו שרמז הכתוב:

"זאת תורה העולה" - המילה "זאת" היא מילה הבאה למעט, ורומזת היא לירידה בעבודת האדם.
"היא העולה" - ירידה זו היא לצורך עלייה, שכן דווקא היא מביאה לתענוג אמיתי בעבודת הבורא.
(הבעל שם טוב - כתר-שם-טוב עמ' טז)

זאת תורה העולה הוא העלה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבקר ואש המזבח תיקד בו (פרק ו, פסוק ב)
העולה - קדשי קדשים. שחיטתה בצפון (משנה, מסכת זבחים, פרק ה, משנה ד)

לו היה אדם מצוי בעלייה תמידית בעבודתו, לא היה מתענג בה תענוג אמיתי, שכן 'תענוג תמידי אינו תענוג'. רק על-ידי הירידה שבאה מזמן לזמן

הדשן העצוב

אלא שיש הבדל בין מרירות לעצבות:
"והרים את הדשן" - נאמר על המרירות. במידה זו יש גם חלק טוב, כי לאחר המרמור על מצבו מתעורר האדם לעשייה חיובית מתוך שמחה גדולה (כפי המבואר בספר התניא), ויש לנצלה למען העניין החיובי שבה.
"והוציא את הדשן" - נאמר על העצבות. מידה זו אינה מביאה שום תועלת בעבודת-ה', ולא עוד אלא שהיא שורש ומקור "לכל מיני רע"; ויש להוציאה ולבערה מקרבנו.
(אדמו"ר הזקן - סידור עם דא"ח עמ' לא)

והרים את הדשן אשר תאכל האש את העלה על המזבח ושמם אצל המזבח. ופשט את בגדיו ולבש בגדים אחרים והוציא את הדשן אל מחוץ למחנה (פרק ו, פסוקים ג-ד)

פעם נאמר כאן "והרים את הדשן" ופעם נאמר "והוציא את הדשן". כי יש כאן רמז לשני סוגים של 'דשן' בעבודת ה', שאחד מהם יש 'להרים' ואת השני 'להוציא'.

דשן באופן כללי הוא פסולת, ובעבודת ה' הוא רומז למרירות ולעצבות שאדם מרגיש על שפלות מצבו. תחושות אלה הן בבחינת פסולת, שכן בדרך-כלל צריך לעבוד את ה' מתוך שמחה דווקא.

פרשת שמיני

זהירות, נפילה

ללמדך, שגם מי שאוחז בדרגה רוחנית עליונה, איננו מוגן מפני נפילה והידרדרות רוחנית, חס ושלום. העצה הטובה ביותר להישמר מפני נפילה כזאת היא לעבוד את השם מתוך קבלת עול מלכות שמיים פשוטה ומוחלטת.
(הרבי - לקוטי שיחות, כרך א, עמוד 227)

ההתחלה והסוף של פרשתנו עוסקים בנושאים הפוכים זה מזה בצורה קיצונית. תחילת הפרשה עוסקת בעבודה הנעלה של היום השמיני למילואים, שהביאה להשראת השכינה במשכן. לעומת זאת, סוף הפרשה עוסקת באיסור אכילת שקצים ורמשים, שנפשו של אדם קצה בהם.

אם תצטער, התורה תבקש רחמים עליך

מסמל את התפילה - שהרי התפילה היא התחליף לקורבנות.

זה שמשה רבינו נכנס יחד עם אהרן הכהן וביקש עליו רחמים, אומר ליהודי כך: אם אתה "מצטער" על כך באמת ומתפלל לקדוש ברוך הוא שיעזור לך, אז התורה עצמה מצטרפת לתפילה ומבקשת רחמים למענך. ואז הקדוש ברוך הוא שומע לתפילה וממלא את בקשתך, "וירדה שכינה לישראל".

(הרבי - שיחת שבת פרשת שמיני תש"מ)

וַיבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל אֱלֹהִים מִיִּדְּיָא וַיִּצְאוּ וַיִּבְרְכוּ אֶת הָעָם, וַיֵּרָא כְבוֹד ה' אֶל כָּל הָעָם (פרק ט, פסוק כג)

כִּיֹּן שְׂרָאָה אַהֲרֹן שִׁקְרָבּוּ כָּל הַקִּרְבָּנוֹת וְנִעְשׂוּ כָּל הַמַּעֲשִׂים, וְלֹא יֵרְדָה שְׁכִינָה לְיִשְׂרָאֵל, הִנֵּה מִצְטָעֵר... מִיָּד נִכְנָס מֹשֶׁה עִמּוֹ וּבִקְשׁוֹ רַחֲמִים, וַיֵּרְדָה שְׁכִינָה לְיִשְׂרָאֵל (רש"י)

לפעמים קורה שיהודי עובד את השם בלימוד תורה ובתפילה כפי יכולתו, אך אינו רואה פרי טוב בעמלו ולא חש שהוא התקדם בכלל.

משה רבינו מסמל את התורה, ואהרן הכהן

תורה ותפילה זקוקות זו לזו

הפירוש הראשון, שאהרן הוא זה שנכנס יחד עם משה כדי ללמוד את מעשה הקטורת, רומז לנו שעבודת התפילה זקוקה גם היא לתורה. זאת אומרת, שגם בעת התפילה צריך להרגיש ולהתבונן במה שלומדים לפני התפילה.

הפירוש השני, שמשה הוא זה שנכנס יחד עם אהרן כדי להתפלל עבורו, מלמד אותנו שלימוד התורה זקוק לתפילה. זאת אומרת, שגם בעת הלימוד צריכים לחוש את החום וההתלהבות של שעת התפילה.

(הרבי - שיחת שבת פרשת שמיני תש"מ)

וַיבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל אֱלֹהִים מִיִּדְּיָא וַיִּצְאוּ וַיִּבְרְכוּ אֶת הָעָם, וַיֵּרָא כְבוֹד ה' אֶל כָּל הָעָם (פרק ט, פסוק כג)

לְמַה נִּכְנָס מֹשֶׁה עִם אַהֲרֹן? לְלַמְּדוֹ עַל מַעֲשֵׂה הַקִּטְרֹת. דָּבָר אַחֵר: כִּיֹּן שְׂרָאָה אַהֲרֹן שִׁקְרָבּוּ כָּל הַקִּרְבָּנוֹת וְנִעְשׂוּ כָּל הַמַּעֲשִׂים, וְלֹא יֵרְדָה שְׁכִינָה לְיִשְׂרָאֵל, הִנֵּה מִצְטָעֵר וְאוֹמֵר: יֵרְדֵעַ אֲנִי שִׁפְעָס הַקִּדּוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עָלַי, וּבִשְׁבִילִי לֹא יֵרְדָה שְׁכִינָה לְיִשְׂרָאֵל. אֲמַר לוֹ לְמֹשֶׁה: מֹשֶׁה אַחִי, כִּךְ עֲשִׂית לִי, שֶׁנִּכְנָסְתִּי וְנִתְבַּשְׁתִּי? מִיָּד נִכְנָס מֹשֶׁה עִמּוֹ וּבִקְשׁוֹ רַחֲמִים, וַיֵּרְדָה שְׁכִינָה לְיִשְׂרָאֵל (רש"י)

שני הפירושים שמביא רש"י, מלמדים אותנו יסודות גדולים בעבודת השם.

עבודה זרה - בקדושה

של פנימיות הנפש היא 'זרה' לעבודה הרגילה של האדם. זהו רובד נפשי שהאדם בדרך כלל לא מודע לו ולא מפעיל אותו. ויותר מזה, זה רחוק כל כך מהאדם עד שזה נחשב לעבודה "אשר לא ציווה אותם" - אי אפשר אפילו לצוות על יהודי להגיע לדרגה הזו, והדרך היחידה להשיג אותה היא רק בעבודה יזומה אישית.

(הרבי - לקוטי שיחות, כרך לב, עמוד 98)

וַיִּקְחוּ בְנֵי אַהֲרֹן נֶדֶב וְאִבְיָהוּא אִישׁ מִחֵתוֹ וַיִּתְּנוּ בָהֶן אֵשׁ וַיִּשְׂימוּ עָלֶיהָ קִטְרֹת, וַיִּקְרִיבוּ לִפְנֵי ה' אֵשׁ זָרָה אֲשֶׁר לֹא צִוָּה אֹתָם (פרק י, פסוק א)

עבודת הקטורת במהותה היא התקשרות והתחברות. המשמעות הפנימית של העלאת הקטורת על המזבח הפנימי היא גילוי ההתקשרות של פנימיות הנפש בקדוש ברוך הוא.

העבודה הזו נחשבת "אש זרה", שכן התגלותה

רבי ציד

יש כאן רמז נפלא בנושא החובה להתקשר לרבי: כל אחד חייב להיות מסור ומקושר ("מסורת") ל"רבו ציד" - רבי וצדיק שעוסק ב'ציד' נשמות ישראל והצלתן מהיצר הרע.

(הרבי - לקוטי שיחות, כרך א, עמוד 226)

וְאֵת אֱלֹהֵי תִשְׁקָצוּ מִן הָעוֹף לֹא יִאָּכְלוּ שִׁקְץ הָאֵשׁ, אֶת הַנֶּשֶׁךְ וְאֶת הַפֶּרֶס וְאֶת הָעֹזְנָה (פרק יא, פסוק ג)

עוֹף טָהוֹר נֹאכֵל בְּמִסְרָתוֹ. נֶאֱמַר הַצִּיד לְוִמְרִי: עוֹף זֶה טָהוֹר, מִסֵּר לִי רַבִּי... רַבּוֹ צִיד (תלמוד בבלי, מסכת

חולין, דף סג, עמוד ב)